

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KLİNİK PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

**FUTBOL SEYİRCİLERİNİN FANATİK, TARAFTAR VE
FUTBOLSEVER OLMALARINA GÖRE BAĞLANMA
BİÇİMLERİ VE KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN
İNCELENMESİ**

ENGİN YILDIRIM

YÜKSEK LİSANS TEZİ

LEFKOŞA
2020

**FUTBOL SEYİRCİLERİNİN FANATİK, TARAFTAR
VE FUTBOLSEVER OLMALARINA GÖRE
BAĞLANMA BİÇİMLERİ VE KİŞİLİK
ÖZELLİKLERİNİN İNCELENMESİ**

ENGİN YILDIRIM

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KLİNİK PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. EBRU ÇAKICI

LEFKOŞA
2020

KABUL VE ONAY

Engin Yıldırım tarafından hazırlanan “**Futbol Seyircilerinin Fanatik, Taraftar ve Futbolsever Olmalarına Göre Bağlanma Biçimleri ve Kişilik Özelliklerinin İncelenmesi**” başlıklı bu çalışma, 16/06/2020 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

.....

Prof. Dr. Ebru ÇAKICI (Danışman)
Yakın Doğu Üniversitesi
Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü

.....

Yrd. Doç. Dr. Başak BAĞLAMA YÜCESOY (Başkan)
Yakın Doğu Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Bölümü

.....

Dr. Bingül SUBAŞI HARMANCI
Yakın Doğu Üniversitesi
Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü

Prof. Dr. Mustafa SAĞSAN
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin, tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim. Tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Yakın Doğu Üniversitesinde erişime açılabilir.
- Tezimin iki (2) yıl süre ile erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde tezimin tamamı erişime açılabilir.

16/06/2020

İmza

Engin YILDIRIM

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamın bütün aşamalarında hem büyük resmi gösteren vizyoner bakışıyla hem de ayrıntıları yakalamamı sağlayan detaycı yaklaşımıyla hep yanımda olan ve sürekli destekleyerek beni yolda tutan çok değerli hocam ve tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Ebru ÇAKICI' ya, yüksek lisans sürecimde hem ders hem de ilham alma şansı bulduğum Sayın Prof. Dr. Mehmet ÇAKICI' ya, İleri Araştırma Yöntemleri ile Klinik Psikoloji Seminer derslerini aldığım ve tez konumun ilk şekillenmesinde beni cesaretlendiren Sayın Dr. Bingül SUBAŞI HARMANCI' ya ve kendilerinden ders alma şansı bulduğum diğer tüm yüksek lisans hocalarıma, beni bu programla buluşturarak yüksek lisans yapma konusunda yüreklendiren sevgili arkadaşım Banu İKİNCİSOY' a ve diğer dönem arkadaşlarıma, tüm süreç boyunca beni hep anlayışla karşılayarak destek veren sevgili eşim ve çocuklarıma minnetle teşekkürlerimi, sevgi ve saygılarımı sunarım.

Engin YILDIRIM

Lefkoşa, 2020

ÖZ

FUTBOL SEYİRCİLERİNİN FANATİK, TARAFTAR VE FUTBOLSEVER OLMALARINA GÖRE BAĞLANMA BİÇİMLERİ VE KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN İNCELENMESİ

Bu çalışmada futbol seyircilerinin fanatik, taraftar ve futbolsever olma durumlarına göre bağlanma biçimleri ve karanlık üçlü (Makyavelizm, Psikopati, Narsisizm) kişilik özellikleri incelenmiştir. Araştırma İstanbul İlinde faaliyet gösteren farklı şirketlerdeki 18 yaş üstü çalışanlarla yapılmıştır. Örneklem 3 farklı şirket çalışanları içinden seçkisiz olmayan örneklem yöntemlerinden uygun örneklem yöntemiyle ulaşılmıştır. Örneklem 76 kadın, 178 erkek toplam 254 kişiden oluşmaktadır. Araştırmada ölçme aracı olarak futbol taraftarı fanatiklik ölçeği, ilişki ölçekleri anketi ve karanlık üçlü ölçeği kullanılmıştır.

Araştırma bulgularına göre futbol seyircilerinin fanatik/taraftar ve futbolsever olmalarının cinsiyete, medeni duruma ve gelir düzeylerine göre farklılık gösterdiği bulunmuştur. Fanatik/taraftar bireylerin daha çok erkek cinsiyette, hiç evlenmemiş ya da boşanmış, asgari ücret- 5.000 TL gelir aralığında olduğu görülmüştür. Bu kişilerin son bir yılda futbolseverlere göre daha fazla maç izlediği ve maçları daha çok kafe-restoran vb. ortamlarda izlemeyi tercih ettikleri, futbol seyircilerinin futbolsever olanlarının ağırlıklı olarak üniversite mezunu olduğu da tespit edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre karanlık üçlü ölçeği alt unsurları değerlendirildiğinde fanatik/taraftar bireylerin futbolsever bireylere göre daha fazla Makyavelizm ve psikopati kişilik özelliklerine sahip oldukları, futbolseverliğin artıp fanatizmin azalması durumunda karanlık üçlü kişilik özelliklerinin azaldığı söylenebilir. Fanatik/taraftar ve futbolsever bireylerin bağlanma biçimleri açısından yapılan incelemede anlamlı bir fark olmadığı görülmekle birlikte korkulu bağlanma arttıkça fanatikliğin arttığı tespit edilmiştir. Araştırmanın bulguları ilgili alanyazın çerçevesinde tartışılmış ve öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Futbolseverlik, Taraftarlık, Fanatiklik, Bağlanma Biçimleri, Kişilik, Karanlık Üçlü.

ABSTRACT

EXAMINATION OF ATTACHMENT STYLES AND PERSONALITY TRAITS OF FOOTBALL SPECTATORS IN TERMS OF BEING FANATIC, SUPPORTER AND FOOTBALL LOVER

The aim of the study is to examine the attachment styles and dark triad (Machiavellianism, Psychopathy and Narcissism) personality traits of football spectators in terms of being fanatic, supporter and football lover. The research was conducted with employees over the age of 18 from different companies operating in Istanbul Province. The sample was obtained with the convenience sampling method, which is one of the non-random sampling methods, for employees from 3 different companies. The sample consists of a total of 254 people, including 76 women and 178 men. Football supporter fanaticism scale, relationship scales questionnaire and dark triad scale were used as measurement instrument in the research.

According to the research findings, it was found that being fanatic/supporter and football lover of football spectators differs according to gender, marital status and income levels. Fanatics/supporters were seen to be mostly male, unmarried or divorced, and have their minimum wage in the range of 5,000 TRY. It was also determined that these people watched more matches than football lovers in the recent year and preferred to watch them mostly in environments such as cafe, restaurant, etc., and football lovers among football spectators were predominantly university graduates. According to the research results, it can be said that considering the sub-elements of the dark triad scale, fanatics/supporters have more Machiavellianism and psychopathy personality traits than football lovers and the dark triad personality traits decrease in the event that football fanship increases and fanaticism decreases. Although it was seen that there was no significant difference between fanatics/supporters and football lovers in terms of their attachment styles, it was determined that fanaticism increased proportionally with fearful attachment. The research findings are discussed within the framework of the relevant literature and suggestions are presented.

Keywords: Football Fanship, Partisanship, Fanaticism, Attachment Styles, Personality, Dark Triad.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY

BİLDİRİM

TEŞEKKÜR	iii
ÖZ.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar DİZİNİ.....	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	x
KISALTMALAR	xi

1. BÖLÜM

GİRİŞ	1
1.1 Problem durumu	1
1.2. Araştırmanın amacı.....	4
1.3. Araştırmanın önemi	4
1.4. Araştırma soruları	5
1.5. Sınırlılıklar.....	5

2. BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	6
2.1 Spor, futbol ve seyirci kavramları.....	6
2.1.1 Spor ve futbol.....	6
2.1.2 Türkiye’de futbol	7
2.1.3 Seyirci ve spor seyircisi	7
2.1.4 Seyirci türleri	8
2.1.4.1 Taraftar.....	8
2.1.4.2 Fanatik	8
2.1.4.3 Holigan.....	9
2.1.4.4 Televizyon seyircisi	10
2.1.5 Kavramların farkı: Fanatik, taraftar, futbolsever	11
2.2 Futbol fanatizmi ve şiddet.....	12
2.2.1 Futbol fanatizmi	12
2.2.2 Türkiye’de futbol fanatizmi.....	14
2.2.3 Dünya’da futbol ve şiddet	14
2.3 Bağlanma kuramı	15

2.3.1 Bağlanma kavramı	15
2.3.2 Bağlanma ve psikopatoloji.....	16
2.3.3 Dörtlü bağlanma modeli	18
2.4. Kişilik kavramı.....	21
2.4.1 Kişiliğin tanımı	21
2.4.2 Karanlık üçlü: Narsisizm, makyavelcilik ve psikopati.....	22
3. BÖLÜM	
YÖNTEM	29
3.1 Araştırma deseni.....	29
3.2 Evren ve örneklem	29
3.3 Veri toplama araçları.....	30
3.3.1 Kişisel bilgi formu	30
3.3.2 Futbol taraftarı fanatiklik ölçeği (FTFÖ)	30
3.3.3 İlişki ölçekleri anketi (İÖA)	31
3.3.4 Karanlık üçlü ölçeği (KÜÖ).....	33
3.4. Verilerin analizi.....	34
4. BÖLÜM	
BULGULAR.....	35
5. BÖLÜM	
TARTIŞMA	49
6. BÖLÜM	
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	53
KAYNAKÇA	55
EKLER.....	63
ÖZGEÇMİŞ.....	69
İNTİHAL RAPORU	70
ETİK KURUL ONAYI.....	71

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Katılımcıların demografik değişkenlerine göre betimsel analizler	35
Tablo 2. Katılımcıların bağlanma stillerine göre dağılımı	36
Tablo 3. Katılımcıların futbol seyirciliği durumuna göre dağılımı.....	36
Tablo 4. Araştırmada ele alınan değişkenlerin puanların ortalamaları ve normallik varsayımlarına ilişkin betimsel istatistikler	37
Tablo 5. Katılımcıların futbol seyirciliği durumu ve cinsiyet dağılımlarına ilişkin ki-kare tablosu	37
Tablo 6. Katılımcıların futbol seyirciliği durumu ve yaş dağılımlarına ilişkin ki-kare tablosu	38
Tablo 7. Katılımcıların futbol seyirciliği durumu ve medeni durum dağılımlarına ilişkin ki-kare tablosu	38
Tablo 8. Katılımcıların futbol seyirciliği durumu ve iş yerindeki pozisyon dağılımlarına ilişkin ki-kare tablosu	39
Tablo 9. Katılımcıların futbol seyirciliği durumu ve gelir düzeyi dağılımlarına ilişkin ki-kare tablosu	40
Tablo 10. Katılımcıların futbol seyirciliği durumu ve son bir yılda futbol maçlarının izlenme sıklığı dağılımlarına ilişkin ki-kare tablosu	41
Tablo 11. Katılımcıların futbol seyirciliği durumu ve son bir yılda futbol maçlarını çoğunlukla nerede izlediğinin dağılımlarına ilişkin ki-kare tablosu	42
Tablo 12. Katılımcıların futbol seyirciliği durumu ve çoğunlukla bakım veren öncelikli kişinin kim olduğunun dağılımlarına ilişkin ki-kare tablosu	42
Tablo 13. Katılımcıların futbol seyirciliği durumu ve eğitim durumu dağılımlarına ilişkin ki-kare tablosu	43
Tablo 14. Katılımcıların futbol seyirciliği durumlarına göre saplantılı bağlanma puanlarının karşılaştırılması	43

Tablo 15. Katılımcıların futbol seyirciliği durumlarına göre korkulu bağlanma puanlarının karşılaştırılması	44
Tablo 16. Katılımcıların futbol seyirciliği durumlarına göre kayıtsız bağlanma puanlarının karşılaştırılması	44
Tablo 17. Katılımcıların futbol seyirciliği durumlarına göre güvenli bağlanma puanlarının karşılaştırılması	45
Tablo 18. Katılımcıların futbol seyirciliği durumlarına göre Makyavelizm puanlarının karşılaştırılması.....	45
Tablo 19. Katılımcıların futbol seyirciliği durumlarına göre psikopati puanlarının karşılaştırılması.....	46
Tablo 20. Katılımcıların futbol seyirciliği durumlarına göre narsisizm puanlarının karşılaştırılması.....	46
Tablo 21. Katılımcıların futbol seyirciliği durumlarına göre karanlık üçlü kişilik özellikleri puanlarının karşılaştırılması	47
Tablo 22. Katılımcıların futbol seyirciliği durumları, bağlanma stilleri ve karanlık üçlü kişilik özellikleri arasındaki ilişkiye dair korelasyon tablosu	47

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Dörtlü Bağlanma Modeli.....	19
--------------------------------------	----

KISALTMALAR

TDK	: Türk Dil Kurumu
FIFA	: Fédération Internationale de Football Association (Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği)
FTFÖ	: Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği
RSQ	: Relationship Scales Questionnaire (İlişki Ölçekleri Anketi)
İÖA	: İlişki Ölçekleri Anketi
KÜÖ	: Karanlık Üçlü Ölçeği
DBM	: Dörtlü Bağlanma Modeli
İA	: İlişki Anketi
SPSS	: Statistical Package for the Social Sciences (Sosyal Bilimler İçin İstatistik Programı)
TL	: Türk Lirası

1. BÖLÜM

GİRİŞ

1.1 Problem durumu

Türk Dil Kurumu'na (TDK) ait olan Online Büyük Türkçe Sözlüğü (2012) fanatizmi, bir şeye ya da bir kimseye tutkuyla bağlılık derecesinde aşırı düşkün olmak ve bağnazca sergilenen davranışlar, taassup olma durumu, mutaassıplık gibi kavramlarla tanımlamaktadır. Fanatizmin bir başka tanımı ise Merriam-Webster's Online Dictionary (2014) tarafından aşırı düşüncelerle belirli konular hakkında fazlaca heyecan duymak, mantık dışı şevk ya da vahşice düşünceler şeklinde yapılmaktadır. Kişinin sahip olduğu düşünce yapısı, görüş ve fikirlerine aşırı bağlanması ya da sporla fazlaca iç içe olma durumu ve takımına duygusal bir bağ ile bağlanması, kişinin fanatik davranışlar göstermesine neden olmaktadır. Fanatizmin en sık karşılaşıldığı alan spor olarak bilinmektedir. Spor, rekabet ve kazanma üzerine kurulu bir alan olduğu için, taraftarlar rekabet ve kazanma hırsıyla spor karşılaşmalarında fanatizm barındıran davranışlar sergileyebilmektedir. Bunun sonucu olarak bu davranışlar zaman zaman oyun sahasının dışına da taşınabilmektedir (Ayan, 2006).

Bu çalışma, dünyadaki en yaygın spor dallarından biri olan ve fanatizmin en çok görüldüğü spor dalını yani bilinen adıyla futbol fanatizmini ele almaktadır.

İçinde bulunduğumuz yüzyılın en popüler spor aktivitelerinden biri futboldur. Günümüzde, futbolun kitle iletişim araçlarında büyük yeri bulunmaktadır ve takımlara ait formalar, tişörtler, kupalar veya benzeri araçlarla kendisine yatırım yapılmasını sağlamaktadır. Futbolun yüksek miktarlarda para ayrılan büyük bir sektör haline gelmesi, yüksek teknolojiye sahip stadyumların

varlığıyla, teknik direktör ve yüksek ücretli futbolcuların transferleriyle mümkün olmaktadır. Gönüllülüğü esas almış fanatik taraftarlar ise futbol sektörünü dinamik tutan en önemli etmenlerin başında gelmektedir. Fanatik kişi, kendisini takımın bir parçası olarak görmekte ve futbol takımına gösterdiği taraftarlık ile takıma ait hissetme duygusunu pekiştirmektedir. Bireyin, kendine toplum içinde yer bulup bir rol ve statü edinebilmesinin gerçekleşmesi, bireyin aile birliği içinde bulunmasına, bir takıma, bir siyasi partinin ya da bir ulusun parçası haline gelmesine bağlıdır. Bireyin, aidiyet duygusunu dini ve etnik gruplar veya akademik kurumların dışında, bir parçası olmaktan dolayı en içten ve en belirgin şekilde yaşadığı yapı, futbol maçları ve bununla ilgili etkinliklerdir (Öğüt Eker, 2010).

Bununla birlikte bireyin yaşamının başlangıç dönemlerindeki bağlanma davranışları hakkında ilk kez çalışmalar yaparak bağlanma kuramını ortaya atan John Bowlby, bebeklik ve çocukluk dönemlerinde bir veya daha çok kişiyle güvenli bağlanma kuramayan kişilerin yetişkin hayatlarında da kişisel ilişki bakımından zorlanacaklarını ifade etmiştir (Atkinson ve Hilgard, 2016).

Hayatın başlangıcından itibaren, çevreyle olan iletişim ve temas sonucunda gelişen bağlanma, ağırlıklı olarak duygusallık içeren bir durumdur. Aynı zamanda çocuklar ve kendilerine bakan kişiler arasında gelişen yakınlıkla kendini gösteren, bunun sonucunda bakıcı ve çocuk arasında gelişmeye açık olan bağlanma, özellikle stres altında daha da belirginleşmekte ve devamlılık göstermesiyle de, dayanıklı duygusal bağ olarak tanımlanmaktadır. Bowlby'e göre bakıcı ve çocuk arasındaki yakınlığı sürdüren, bireylerin önemli buldukları insanlara karşı geliştirdiği kuvvetli duygusal bağlar bağlanma kavramı olarak ifade edilmektedir. Bağlanma, anne dışında bakım gösteren kişilere karşı da gerçekleşebilir. Aynı zamanda çevrede algılanan tehdit düzeyine göre de farklılık gösterebilen bağlanma; Ainsworth ve Bell (1970) tarafından çocuğun bağlanma davranışının artması, çocuğun gerçek bir dış tehdit bulunan ortamda bulunmasına ve bağlanma figüründen uzun bir süre ayrı kalmasıyla gerçekleşebilir şeklinde ifade edilmektedir (Ainsworth ve Bell, 1970).

Bağlanma kuramı kişinin psikopatolojilere daha yatkın olabilme durumunu, çocukluk çağında bakım aldığı kişiyle arasında yaşanan olumsuzluklar sonucu güvensiz bağlanma stili geliştirmeye, stres altındayken uyum sağlayamama durumuna ve işlevsiz tepkilere bağlamaktadır (Sümer, ve diğerleri, 2009, s. 38-45). Buna bağlı olarak güvensiz bağlanmanın çocukluk ve yetişkinlik süresince çeşitli kişilik bozuklukları ve diğer psikopatolojilere zemin hazırladığı düşünülmektedir (Dozier ve ark., 2008).

Bireyin içinde bulunduğu sosyal ve fiziksel ortamla nasıl etkileşime geçtiğini tanımlamakta kullanılan duygu, düşünce, davranış gibi karakteristik ve ayırıcı örüntüler kişilik olarak tanımlanmaktadır (Atkinson ve Hilgard, 2016).

Bazı futbol seyircilerinde karşımıza çıkan olumsuz davranışlar sadece maç esnasında ya da stadyumlarda değil zamana yayılmış bir şekilde evde, işte, ilişkilerde, sosyal yaşamın içinde her alanda karşımıza çıkmaktadır. Tuttuğu takım maç kaybettiğinde bunu doğal karşılayanlar olduğu gibi takımı hakkında negatif hiçbir söyleme tahammül edemeyen, eşine, arkadaşlarına agresif davranışlar sergileyen, ilişkilerinde ya da günlük yaşantısında sorunlar yaşayan, takımına tutkuyla bağlı kişilerin de oldukça yaygın olduğu gözlemlenmektedir.

Bowlby'nin bağlanma hakkındaki "insanların önemli buldukları insanlara karşı geliştirdiği kuvvetli duygusal bağlar kurma" ifadesinden yola çıkarak futbol seyircilerinin takımlarına bağlanma durumlarına duyulan merakla bu araştırma konusuna karar verilmiştir. Yapılan literatür taramalarında futbol seyircilerinin kategorize edildiği çeşitli tanımlara ulaşılmıştır. Bu tanımlardan futbolsever, taraftar, fanatik özellikleri incelenirken bazı taraftar ve fanatik özellikleri olarak karşımıza çıkan başka takımları ve taraftarları küçük görme, başka takım taraftarlarına saldırma, sahaya yabancı cisim fırlatma, takım tutmayan kişileri ya da çocukları kendi takımını tutması içi çaba gösterme ve benzeri gibi davranışları bazı kişilik özelliklerini çağrıştırdığı için yeni bir merak doğurmuştur. Birçok kuramın hem fikir olduğu konulardan biri yaşamdaki ilk 5-6 yılın kişilik üzerinde etkisinin büyük olduğu yönündedir. Bu dönem Bowlby'nin bağlanma teorisinde altını çizdiği yaşamın ilk birkaç yılını da

kapsamaktadır. Bu bağlamda araştırmaya kişilik özellikleri de dahil edilmiş ve özellikle bazı taraftar ve fanatiklerde gözlemlenen davranışları çağrıştırmaları nedeniyle Paulhus ve Williams tarafından ortaya konan karanlık üçlü (Narsisizm, Makyavelizm ve Psikopati) kişilik özelliklerine de bakmaya karar verilmiştir.

1.2. Araştırmanın amacı

Bu çalışmanın amacı, futbol seyircilerinin fanatik, taraftar ve futbolsever olma durumlarına göre bağlanma biçimleri ve kişilik özelliklerinin incelenmesidir. Çalışma sonuçlarına göre klinik uygulamalarda farklı bakış açıları oluşturmak ve öneriler geliştirmek de amaçlanmaktadır.

1.3. Araştırmanın önemi

Başlangıçta anne (birincil bakımı veren kişi) figürü ile bebek arasında gelişen bağın niteliğini ve işlevini araştıran bağlanma kuramı, günümüzde yetişkin çağındaki eş ilişkilerinden başlayarak kişilerin göç ettikleri ülkelere adapte olma sürecine kadar pek çok alanda kullanılan bir kuram haline gelmiştir. Bağlanma kuramı, yalnızca bir disiplinden doğmamakla birlikte, kendi içinde de tek değildir. Psikanaliz, biyoloji, sosyal biyoloji, sibernetik, etiyoloji ve bilgi işlemeyi de bünyesinde barındıran multidisipliner bir yapıdır. Bununla birlikte, tek seferde yazılma ve bitirilme özelliği de taşımamaktadır. Kuramın ilk teorik temellerini atan Bowlby'nin düşüncesinde de zaman içerisinde farklılıklar gözlenmiştir.

Aynı zamanda bağlanma kuramı başka araştırmacıların da ilgisini çekmesiyle ve anne-çocuk ilişkileri dışında kalan alanların da zaman içinde incelenmesiyle giderek çeşitlilik kazanarak daha zengin bir hale gelmiştir. Bu çalışmada bağlanma kuramının futbol seyirciliği durumuna olan etkisi ve fanatik / taraftar olma durumunun güvenli karşılanmayan bağlanma ihtiyacıyla ilişkisi araştırılmıştır. Ayrıca karanlık üçlü kişilik özelliklerinin de futbol seyirciliği durumuna etkisi incelenmiştir.

Çalışma sonuçlarının, özellikle futbol ve tuttuğu takımla ilişkisi nedeniyle yaşamının farklı alanlarında (eşyle, işiyle, arkadaşlarıyla ya da kendi içinde vb) olumsuzluklar yaşayan vakalarla çalışan klinisyenlere, bağlanma biçimi ve karanlık üçlü kişilik özellikleri açısından yeni bakış açıları sunabileceği düşünülmektedir. Ayrıca ilgili alan yazında konuya ilişkin az sayıda yayın olduğu görülmüş, bağlanma biçimleri, karanlık üçlü kişilik özellikleri ve futbol seyirciliği durumunun bir arada değerlendirildiği bir çalışmaya ise rastlanmamıştır. Bu bağlamda çalışma sonuçlarının alan yazına katkı sağlayabileceği ve yeni araştırmalar için alternatif çalışma başlıkları oluşturabileceği de düşünülmektedir.

1.4. Araştırma soruları

Araştırma soruları aşağıdaki biçimde belirlenmiştir:

1. Taraftar, fanatik ve futbolsever olma durumu demografik özelliklere göre farklılaşmakta mıdır?
2. Taraftar, fanatik ve futbolsever olma durumuna göre bağlanma stilleri farklılaşmakta mıdır?
3. Taraftar, fanatik ve futbolsever olma durumuna göre kişilik özellikleri farklılaşmakta mıdır?
4. Taraftar, fanatik ve futbolseverlerin bağlanma stilleri ile kişilik özellikleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

1.5. Sınırlılıklar

Araştırma, gönüllü katılımı kabul eden bireylerin cevapları ve ölçme araçlarının geçerlik-güvenilirliği ile sınırlandırılmıştır.

Ayrıca İstanbul ilinde faaliyet gösteren üç farklı şirketteki aktif çalışma hayatında var olan 18 yaş üstü kişilerle sınırlıdır.

2. BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1 Spor, futbol ve seyirci kavramları

2.1.1 Spor ve futbol

Günümüzde ekonomik getirisi olmakla birlikte ülkeler arasında rekabet yaratan ve sosyalleşme ortamına olanak sağlayan ortak faaliyetlerden biri spordur. Doğar'a göre spor, insanların fiziksel, zihinsel, ruhsal ve sosyal gelişmelerine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Böylece sporla sağlanan tüm kişiliğın eğitimini, genel eğitiminin bir tamamlayıcısı ve organizmanın bütünlüğü ilkesinin ayrılmaz bir parçası olarak görmek de mümkündür (Duran, 2013).

Katılımcı ve seyirci sayıları temel alındığında dünyanın en popüler top oyunu futboldur (DuPont, 2012). Futbol, temel kural ve donanımla kolayca oynanabilen bir spordur. Bu spor, spor salonlarından resmi oyun sahalarına, sokaklardan okul oyun alanlarına, parklardan plajlara kadar neredeyse elverişli olan her alanda oynanabilmektedir. Fédération Internationale de Football Association (FIFA) verilerine göre yaklaşık 1,3 milyardan fazla insan futbola ilgi duymaktadır (Joy ve ark., 2005).

Futbol, kelime kökeni itibariyle incelendiğinde fuss, Almanca kökenli olup 'ayak' anlamında, balle kelimesi ise Fransızca kökenli olup "top" anlamında kullanılmaktadır. Futbol kelimesi ise ayaktopu anlamında bu iki kelime birleştirilerek türetilmiştir. Çoğunlukla ayakla oynanan futbol yaygın olarak erkekler tarafından oynansa da kadınlar da son zamanlarda futbol oynamaktadır (Shird, 2013).

2.1.2 Türkiye’de futbol

Orta Asya Türklerinin, ‘tepük’ adı verilen ve Türkçe’de tepmek ya da tekmelemek anlamına gelen günümüz futboluna benzer bir oyun oynamış olduğu bilinmektedir. Herkesin, cinsiyet ayrımı gözetilmeksizin katılabildiği bu oyunun amacı da bir topa el ile dokunmadan, yalnızca kafa ve ayakla temas etmek ve bu topu rakip kalede içeri göndermektir. Yerli ve yabancı kaynaklara konu olan bu oyun, buna bağlı olarak Türklere ün katmış, saygınlığını arttırmıştır (Akşar ve Merih, 2006).

Osmanlı döneminde yaşanan batılılaşma hareketleri spora da yansımıştır ve Türkiye’nin futbolla tanışması da bu dönemde gerçekleşmiştir. Selim Sırrı Tarcan, İngilizlerin 1877 yılında İzmir’de oynadığı futboldan etkilenmesi ve 1898 yılında İngilizlerle birlikte bu oyunu oynaması, Türkiye’de futbolun temellerini atmıştır. İzmir’de başlayan bu süreç, İstanbul’da da futbol oyunu adına girişimler yapılmasına öncülük etmiş ve üç büyükler olarak adlandırılan günümüzün büyük futbol kulüplerinin temellerinin atılmasını sağlamıştır. (Güneş, 2010).

2.1.3 Seyirci ve spor seyircisi

Türk Dil Kurumu (TDK) güncel Türkçe sözlüğe göre seyirci kavramı, bir olayı izleyen, eğlenmek için bakan kişi, izleyici olarak açıklamaktadır (Türk Dil Kurumu, 2011). Bir başka tanımlamada ise olayın gerçekleştiği yerde bulunarak oyun, gösteri ya da bir spor karşılaşmasını izleyen kişiye seyirci adı verilmektedir (Arıkan, 2000). Günümüz teknolojisinin sağladığı imkanlarla bir oyun ya da spor karşılaşması gerçekleştiği yerde ya da zamanda fiziksel olarak bizzat bulunmaksızın takip edilebilmektedir. Bu bağlamda yukarıdaki tanımlardan da yola çıkarak belli bir spor faaliyetini ya da müsabakasını herhangi bir zamanda ve stadyumda, televizyonda, telefonda vb. gibi farklı şekillerde izleyen kişilere spor seyircisi demek mümkündür.

Futbol, seyirlik bir spor olmasının yanı sıra, kitleleri peşinden sürükleyen ve bu özelliği ile diğer branşlardan farklılık gösteren bir spor dalıdır. Futbol

karşılaşmaları, psikososyal açıdan incelendiğinde, seyircilerin günlük hayatlarının dışına çıkarak kalabalık içinde kişiliğin kaybolmasını sağladığı ve farklı kimliklerle bu faaliyetlere katıldığı gözlenmektedir. Özellikle çevrenin etkisiyle istenen ya da gerçekleşmesi istenmeyen toplu olayların meydana geldiği yer haline gelmektedir (Karagözlüoğlu ve Ay, 1999)

2.1.4 Seyirci türleri

2.1.4.1 Taraftar

Türk Dil Kurumu'na göre taraftar; birincil anlam olarak yandaş, ikincil anlam olarak ise sporcular tarafından temsil edilen kulübe, bayrağa veya renklere bağlı olan kişi olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2011).

Taraftar sözcüğü bir başka tanımlamada ise bir spor kulübüne bağlılık gösteren, ilgi alanı bu spor kulübü olan ve onu destekleyen kişiler için kullanılmaktadır. Spor hakkında yapılan incelemelerde, taraftarlığın iki işlevinin bulunduğu ortaya konulmuştur. Bunlardan biri, taraftarlığın kişide aidiyet duygusu uyandırmasıyken, diğeri ise başka ortamlarda yapıldığı takdirde toplumun kabul etmeyeceği davranışların 'fanatik' kelimesini çağrıştırması ve bunların "taraftarlık" adı altında çıkış bulmasıdır (Arıkan, 2000).

2.1.4.2 Fanatik

Fanatik kavramı TDK güncel Türkçe sözlükte bağnaz kelimesiyle eş anlamlı olarak gösterilmiştir. Bağnaz kavramı ise mutaassıp, bir düşünce ya da inanışa abartılı biçimde bağlanarak farklı bir düşünce ya da inanışı kabul etmeyen kişi olarak tanımlanmıştır (Türk Dil Kurumu, 2011).

Fanatizm köken bakımından fan kelimesine dayanmaktadır. Birini ya da bir grubu büyük bir tutkuyla seven kişi olarak tanımlanan fan, İngilizce kökenli bir kelimedir. Fanatizm ise, kişinin kendisini bir kişiye ya da olguya adanması, aşırı duygular beslemesi olarak tanımlanmaktadır. Fanatizm, din, spor, siyaset ve eğlence gibi alanlarda kendini göstermektedir (Öğüt Eker, 2010).

Fanatizm aynı zamanda bir bağlanma şekli olarak da tanımlanmıştır. Öte yandan bu bağlanmanın sorunlu denebilecek bir bağlanma olduğu da ifade edilmiştir. Fanatiklikte sözü edilen bağlanma, daha bilinçsiz ve özgür olmayan, bağımlılığa daha yakın bir anlam içermektedir. Bu açıklamanın bir önceki tanımla da bağlantılı olduğu görülmektedir. Fanatik kişilerin tutkuyla, hoşgörüsüz bir şekilde diğer tüm görüş ve kişileri görmezden gelen bağlanma durumu çevresi için de bir tehdit teşkil etmektedir. Bağlanma durumunda birey, bağlandığı görüş, düşünce ya da kişideki olumlu ve/veya olumsuz yönleri görebilirken fanatiklikte bu bakış açısı yerine körü körüne denebilecek bir bağlılık gözlemlenmektedir (Koç, 2010).

Belli bir gruptaki kişilerin, bu grubun oluşturduğu güvenle davranışlarında sapmalar olabildiği, şiddet eğilimi gösterebildikleri ve fanatizmin şiddet için bir kaynak teşkil ettiği de söylenmektedir (Ayan, 2006).

Bu tarz grup özellikleri taşıyan topluluklardan biri de fanatik futbol taraftarlarıdır. Fanatik taraftar gruplarının ön planda olmaları ya da olaylardan geri durmaları hakemin yaptığı hatalara, federasyonun aldığı kararlara ya da rakip takım yöneticilerinin açıklamalarına bağlıdır. Gruptaki her bir üyenin nasıl davranması gerektiği önceden belirlenmiştir ve buna uygun olmayacak şekilde hareketler sergileyen üyeler gruba ihanet etmiş sayılmakta, düşman konumuna düşmektedirler. Dolayısıyla asıl amacı duygusal gözetim olan bu gruplar, kendileriyle aynı olmadığını düşündükleri kişileri aralarında barındırmaz ve grup içindeki saflığı bozmamak adına büyümek istemezler (Sennett, 1996). Bu mantıkla hareket eden fanatik gruplar diğer grupları ötekileştirirken, kendilerini ve aidiyetlerini yüceltmektedirler. Rasyonellikten oldukça uzak olan bu anlayış biçimi, fanatiklerin nasıl bir zihniyetle hareket ettiğini göstermektedir.

2.1.4.3 Holigan

Futbol taraftarlarının müsabaka öncesi, esnası ve sonrası stadyum içinde veya dışında karşı takım taraftarı üzerinde psikolojik ya da fiziki olarak egemenlik kurmaları 'holiganizm' olarak adlandırılmaktadır. Saldırganca tavırlar içeren bu

güç gösterisi, taraftarın duygu ve düşünceleri üzerindeki kontrolün kaybedilmesidir (Erkal ve ark., 1998). Sosyo-kültürel bir süreç olan holiganizm, patolojik bir durum olmamakla birlikte, karşılıklı olarak gelişen ön yargı ve düşmanlıklardan beslenmektedir. Bu düşmanlıklar, grupların temasa geçmesiyle birlikte çatışma halini alabilmektedir. Düşmanlıkların çatışmaya dönüşmesi rizikosuna elverişli ortam, spor müsabakalarında kolaylıkla oluşmaktadır (Gümüş, 2000). Yaptıkları hareketlerin getirilerinden utanmayan holiganlar, pişmanlık duymadıkları gibi sorumluluk duygusu hissetme bakımından da eksiktirler ve başka kişileri düşünmemektedirler. Yaptıkları her hareketin bilincinde olan holiganlar, rahatlıkla yalan söyleyebilmekte ve hırsızlık yapabilmektedirler. Kural tanımama ve çok rahat kavga çıkarma özelliğine de sahiptirler (Voigt, 1998). Holiganlar için önemli olan konu takımın kazanıp kaybetmesi değil, kavga edip, etrafı kırıp dökmektir (Fişek, 1997).

2.1.4.4 Televizyon seyircisi

Takımın takipçisi ve izleyicisidirler. Televizyon karşısında oyuncuları seyrederken, aynı zamanda yöneticileri ve diğer futbol adamlarını da izlemektedirler. Çoğu bilgiye sahip olan izleyiciler, buna rağmen kulübün yanında gezen birer gezgin olarak tanımlanmamaktadırlar. Bu taraftar tipi, bağlı oldukları taraftar grubu ve kulübe ait etkinliklerden daima haberdardır ve olumlu bir ilgiye sahiptir. Futbolcular ve kulüp arasındaki gelişmelere kolaylıkla adapte olup, uzak duramayan bir yapıdadırlar. Taraftarın, beğendiği bir kulüp ya da taraftarı olduğu kulübün tarihi geçmişi ve bağlarından dolayı başka bir kulüp ile birlikte hareket edebilmesi mümkündür. Bazı uzak kulüpler, böyle taraftarlar için ideoloji bakımından çekici görünmektedir. Hamburg'da bulunan solcu St.Pauli kulübü, etnik milliyetçi kültürüne sahip Lazio ya da Barselona, Verona ve Real Madrid gibi faşizmin alt kültürüne sahip kulüpler buna örnek olarak verilebilmektedir. İtalya'da bulunan yapı, diğerlerine göre daha karmaşık sayılmaktadır. Bu yapıda, başka bir kulübün taraftar grupları, alt kültürden gelen güçlü rekabet ve arkadaşlık yapılanmasıyla desteklenmektedir (Savaş, 1989). Buna benzer taraftarlıklarda, sosyal dayanışmanın yüklü bir anlam taşıdığı ve milliyetçi akımlar içeren düşüncelerin kulüp aracılığıyla yeniden oluşturulabildiği de bilinmektedir.

2.1.5 Kavramların farkı: Fanatik, taraftar, futbolsever

Takımının kazanması için her yolu doğru kabul eden ve bu takıma güçlü bir şekilde bağlılık duyan kişiye fanatik denmektedir (Fişek, 1997). Fanatikliğin bir başka tanımı ise, insanların sahip olduğu ve peşinden koştuğu değişik amaçlı görüşlere, ideoloji veya fikirlere aşırı şekilde bağlı olmaktan kaynaklanan katı ve tavizi olmayan davranışlar sergileyen kişi olarak bilinmektedir. Bu durum, sporda görülebildiği kadar siyasette de görülebilmektedir ve bu tepkili, katı davranışlar sanayi toplumlarını da kapsamaktadır. Fanatikleşme sürecine giren birey ve topluluklar, kendilerini topluma kabul ettirme yoluna yönelmektedirler. Bu durum, insanı yalnızlaştırmakta, sahip olduğu insanî değerleri ve insanın sosyal niteliklerini zayıflatmaktadır (Erkal ve ark., 1997).

Taraftarlık ise bir görüş, düşünce ya da biri veya birilerinden yana olma, onun yanında saf tutma anlamına gelmektedir (Saltık, 2002). Kola'nın tanımına göre, taraftar sözcüğü kullanım alanının dışına çıkarak bir takıma hoşgörü çerçevesi içinde gönül vermek anlamını kaybederek, tuttuğu takımın galip gelmesi uğruna türlü zorbalığı meşru gören, asabi ve egoist kitle anlamına da gelmektedir (Kola, 1995). Arıkan (2000) yaptığı çalışmada taraftar terimi için, bir spor kulübüyle ilgilenirken bu kulübe bağlılık gösteren ve destekleyen kişiler ifadesini kullanmaktadır (Arıkan, 2000).

Futbolseverler ve futbol takipçileri, ülkemizde çeşitli sınıflandırmalara tabi tutulmaktadır. Ülkedeki futbolseverlerin sınıflandırılması gerekirse bu sınıflandırma, tutulan takıma duyulan bağlılık, maça gidip gitmemedeki sıklık oranı, takıma duyulan sempati, takımı seyretme amacı, takımla ilgili ürünlere yönelik gösterilen ilgi ve destek, futbol ve takım temelleri üzerine kurulmuş ilişkiler gibi etkenlere bağlı olarak yapılmaktadır. Bu sınıflandırma ise futbolsever, fanatik ve taraftar şeklinde üç gruba ayrılmaktadır. Herhangi bir takıma bağlılık duymadan, yalnızca destek gösteren, takımdan ziyade maçı seyretme amacı bulunan kişiler, futbolsever grubuna dahil edilmektedir.

2.2 Futbol fanatizmi ve şiddet

2.2.1 Futbol fanatizmi

Kalabalık bir grup, içinde bulunduğu takdirde sıradan bireyleri şiddete eğilimli insanlar haline dönüştürebilir. Kalabalıklar, diğer insanlara karşı daha normal tavırlar sergileyebilirken kendi içlerinde yarattıkları şiddet ve zorbalık ortamı, engellenemez bir hal almaktadır. Kalabalık bir grup içine dahil olan bireyler birbirlerini gözetme görevini üstlenmiştir. Bundan dolayı, bu bireylerin yaptığı hatalar göz ardı edilmektedir. Kendileriyle aynı tarafta olanın hatalarını görmezden gelebilmelerinin aksine, kendileriyle aynı tarafta olmayan kişilerin yaptığı eylemler, bu kalabalık için tehdit olarak algılanabilmektedir. Kalabalığın yaşadığı zorluklar ve tehdit olarak algıladıkları eylemler, bireyleri birbirine daha fazla yakınlaştırarak, bağlanmalarına olanak sağlamaktadır (Sennett, 1996).

Futbol, dünya çapında en çok fanatik ve taraftara sahip, aynı zamanda dünyada en çok oynanmakta olan spor olarak bilinmektedir. Futbol sıklıkla erkekler arasında popülerleşmiş bir spordur ve çok yakından takip edilmese bile, herkes futbol ile ilgili deneyimlerini paylaşabilmektedir. Futbol, bazıları için bir hayat tarzı olurken, bazıları için din ve ulusları aidiyet çatısı altında birleştiren, aynı zamanda bunu yaparken eğlenceli vakit geçirmeyi sağlayan bir spordur. Bazı kimselere ülkelerini temsil etmek adına birlikte hareket etmenin mutluluğunu yaşatan futbol kimisi için de takıma, oyunculara ya da taraftara duyulan aidiyet anlamına gelmektedir. Artık günümüzde futbol, dünya çapında büyük organizasyonlara ev sahipliği yapan ve bununla birlikte büyük paraların döndüğü bir platform haline gelmiştir. İstenmeyen pek çok sorun, sporun popüler bir hale gelmesi ve rekabet gücünün artmasıyla ortaya çıkmaktadır. Fanatik kimseler, genellikle futboldaki nefret söylemi suçlarının kaynağıdır. Fanatiklerin neden olduğu sorunlar, maçlar esnasında veya sonrasında nefret söylemi ya da nefret söylemine bağlı şiddet şeklinde kendini göstermektedir. Rekabete dayanan bir spor olan futbol, bünyesinde barındırdığı nefret söylemi suçlarının işlenmesini engellemek için, ifade özgürlüğünü ihlal eden durumların tartışılmasına sebep olmaktadır.

Futbol fanatiklerinin sahip olduğu oyunu irkinleştirme potansiyelinin aksine taraftarlar, futbolu ve oyunu güzelleştiren en önemli unsurlardan biridir. Bazı fanatik gruplar, futbola ve takımlarına yarardan çok zarar vermektedir. 'Gölgede ve Güneşte Futbol' kitabında taraflardan bahseden İspanyol yazar Eduardo Galeano, onları melekler ve şeytanların mücadelesini izlemeye giden insanlar olarak betimlerken, stadyumları bir tapınağa, maçları da haftanın belli günlerinde gerçekleşen ritüellere benzetmiştir. Ayrıca farklı dünya görüşüne sahip, farklı dini inanışları benimsemiş ve tamamen farklı karakterlere sahip insanların, ortak bir amaç uğruna bütünleşip stadyuma gittiğine değinerek, taraftarlık kültüründen bahsetmeye çalışmıştır. Galeano'ya göre fanatik olan futbol seyircisi, taraftarın tımarhanelik olanı anlamına gelmektedir (Galeano, 1998).

Sağduyu yoksunu ve bu yoksunluğun bir getirisi olarak şuursuzca şiddet eyleminde bulunan öfkeli insanların fanatikler kimseler olduğunu ve bu fanatiklerin gerçekleri göremediklerini belirtmiştir. Galeano, futboldaki fanatizmin rakip olan fanatik gruplar sayesinde yceldiğini belirtmektedir. Birbirlerine duydukları öfke ve yok etmeği isteğinin rakipleri daha çok kışkırttığının ve korkakların zamanla korku salan kişilere, aşağılananların da zamanla karşısındaki kişiyi aşağılayan kimselere dönüştüğünün altını çizmiştir. Fanatik kimselerin, sosyal hayatındaki başarisızlıkların ve gerginliklerin acısını stadyumda çıkardığını, dolayısıyla da oyunun bu kişiler için önem arz etmediğini anlatmaktadır (Galeano, 1998).

Yabancı kaynakların holiganizm olarak ele aldığı kavram, yerli kaynakların fanatizm başlığı altında incelenmektedir. TDK, holigan kavramını aşırı davranışlarla çevreye zarar verme eğilimi gösteren ve böylelikle futbolda fanatizmi besleyen taraftar olarak açıklamaktadır (Türk Dil Kurumu, 2018). Holiganların fanatik kimselere göre daha saldırgan davranışlarda bulunup şiddete daha fazla meyilli olması, ikisi arasındaki en önemli farktır. Fanatiklik, insanların takımını koşulsuz şartsız sevmesi ve ona duygusal olarak kr körüne bağlanmasını ifade etmektedir. Fakat bunun aksine holiganlık ise, insanların saldırganca davranışlar sergilemesi, küfür ve şiddet gibi olumsuz eylemlere başvurması durumunu ifade etmektedir (Koçer, 2012).

2.2.2 Türkiye’de futbol fanatizmi

Türkiye’de futbol fanatizmi dendiğinde ilk akla gelen ve en üzücü olanı 17 Eylül 1967 tarihindeki Kayserispor ile Sivasspor arasında oynanan maçtaki olaylardır. Tribünlerin karşılıklı taşlandığı, artan şiddet sebebiyle ikinci yarının oynanmadığı bu maçta taraftarlardan 39’u Sivaslı, 2’si Kayserili olmak üzere toplamda 41 kişi hayatını kaybetmiştir (Başaran, 2017).

Türkiye’de 4 büyükler olarak adlandırılan takımlar arasındaki maçlarda da daima bir gerginlik yaşanmaktadır. Tarihe sulu derbi olarak geçen 19 Mayıs 2007 tarihindeki Galatasaray-Fenerbahçe maçında atılan su şişeleri sebebiyle maç defalarca durdurulmuştur. Sahaya ayrıca kesici ve delici aletler ile tribün koltukları da atılmıştır. 4 Nisan 2015 tarihinde Fenerbahçe kafilesini taşıyan takım otobüsü, pompalı tüfek ile silahlı saldırıya uğramış ve otobüsün şoförü ağır yaralı olarak hastaneye kaldırılmıştır (fotomac.com.tr, 2015).

19 Nisan 2018 günü Fenerbahçeli fanatik taraftarlar tarafından sahaya yabancı maddeler atılmış ve maç tatil edilmiştir. Bu olay sonrasında 32 kişi gözaltına alınmıştır (sozcu.com.tr, 2018).

Polat ve Sönmezoğlu (2016) yaptıkları araştırmada futbolda şiddeti belirleyen faktörleri, bireysel ve çevresel olmak üzere iki bölümde değerlendirmiştir. Bireysel faktörlerde kişilik, ekonomik ve psikolojik durum, eğitim düzeyi, kulüple bağlılık ve özdeşleşme gibi başlıklardan bahsederken çevresel faktörlerde ise hakem kararları, taraftar toplulukları, futbolcu davranışları, medya, siyasiler vb. gibi maddelere değinmişlerdir.

2.2.3 Dünya’da futbol ve şiddet

Futbol, izleme ve oynama zevkleri yönünden insanları eğlendiren bir spor dalı iken, şiddet içeren olaylara da sıklıkla sebebiyet vermektedir. 1969 yılındaki bir futbol maçı sonrasında yaşanan şiddet olayları dolayısı ile Honduras – El Salvador savaşı başlamış ve bu savaşta 4.000 kişi can vermiş, 12.000 kişi

yaralanmış, 50.000 kişi ise evini ve toprağını kaybetmiştir (Donuk ve Şenduran, 2006).

24 Mayıs 1964 tarihinde Peru taraftarları tarafından çıkarılan olaylar, Lima'da 318 kişinin ölümüne, 500'den fazla kişinin de yaralanmasına neden olmuştur. 2 Ocak 1971 tarihinde İskoçya'da çıkan olaylarda ise 66 kişi hayatını kaybetmiş, 140 kişi de yaralanmıştır. 29 Mayıs 1985 tarihinde Liverpool ve Juventus arasında oynanan maçta 39 kişi ezilerek ölmüş, 400 kişi yaralanmıştır. 1985 yılında Bradford City-Lincoln City takımları arasında oynanan maç sırasında 53 kişi, 1982 yılında Kolombiya'da 24 kişi, aynı yıl Sovyetler Birliği'nde 340 kişi, 1991 yılında Güney Afrika'da 40 kişi, 1996 yılında Guatemala'da 78 kişi, 2000 ve 2001 yıllarında Güney Afrika'da 55 kişi maçlarda çeşitli şekillerde can vermiştir (Donuk, 2005).

2.3 Bağlanma kuramı

2.3.1 Bağlanma kavramı

John Bowlby tarafından tanımlanan bağlanma kavramı kısaca bebeğin annesi veya bebeğe birincil olarak bakım sağlayan kişi arasındaki duygusal bağ olarak tanımlanmıştır (Koroğlu, 2015). Duygusal bağ olarak nitelendirilen, çocuğun ona bakan kişiyi araması, ona bakım veren kişi ile özellikle huzursuz ortamlarda daha da dikkat çeken yakınlık kurma davranışları ile anlaşılmaktadır (Pehlivantürk, 2004). Bağlanmanın zihinsel modelleri, kişisel özelliklerle birlikte genellikle gergin durumlar ile ilgili olarak bireylerin verdikleri duygusal tepkileri yönlendirir (Hamarta ve ark., 2009). Bowlby bağlanma konusunda var ya da yok şeklinde kesin bir yaklaşım sergilerken kendisinden sonra farklı çalışmalar yapmış olan Mary Ainsworth bağlanmayı daha farklı bir boyuta taşımıştır. Ainsworth'e göre bağlanmanın kendine has bir niteliği ve bireyler arasında önemli farklar vardı (Kleinman, 2015).

Çocuğun ihtiyaçlarının bağlanma figürü olan kişi ya da kişiler tarafından özellikle de gergin ve/veya huzursuz durumlarda karşılanması önemlidir. Çocuğun bağlanma figürünün yanında veya ona kolayca ulaşabileceği bir

durumda olması kendini güvende hissetmesini sağlamaktadır. Onu kaybetmesi üzücü iken kaybetme ihtimali kaygı vericidir. Her ikisinin birden olmasıysa öfke yaratabilmektedir (Bowlby, 2013).

2.3.2 Bağlanma ve psikopatoloji

Bağlanma kuramı, daha hayatın ilk dönemlerinde oluşan bağlanma örüntüsünün yaşamın tümünü kapsayacak şekilde ileri yaşlarda da çok fazla değişmeden devam ettiğini söyler (Yıldız, 2012).

Bağlanma ve psikopatoloji arasındaki ilişkiye yapılan atıflar geçmiş yıllara bakıldığında da görülmektedir (Morsünbül ve Çok, 2011). Psikopatolojinin temellerine inildiğinde; bağlanma ve diğer psikolojik bozukluklar üzerinde bireyi doğrudan etkilediği görülmektedir, bu etmenler arasında bireysel yaşamında kendisine karşı iyi olmayan davranışlar ile yeni doğan dönemde beslenme ve güven veren ilişkilerden yoksunluk, bakım veren kişide belirsizlik ya da tutarsızlık olmasının güncel dönemleri de etkilemesi sayılabilir. Tarihte ve arkeolojide bir uygarlığın en eski evreleri olarak tanımlanan Arkaik Dönem'de; ilk özdeşim nesnelere, bireyin ilk ilişkide olduğu kişiler olarak tanımlanır ve bu özdeşim nesnelere herhangi bir eksiklik ya da belirsizlik var olduğunda egonun belirli dönemde kalarak gelişemediği ve beklenen olgunlaşmanın gerçekleşmediği anlaşılmaktadır (Öngider, 2013). Yeni doğanda travma etkisini yaratan, ilk dönem ilişkilerinde karşılaştığı belirsizlikler, tutarsızlıklar ve boşluklardır. Winnicott, yeterince iyi anne kavramının sadece doyum sağlamak anlamına gelmediğini; gerektiği kadar doygunluk veren anne anlamı da içermesi gerektiğini belirtmektedir. Bebeğin üzerinde bakım veren kişi tarafından kurulan doyuma ve güvene dayanan ilk ilişkinin kalitesi ve varlığı, bireyin yaşamının kalan dönemlerinde yaşayacağı ilişkilerin bir kopyası olarak ortaya çıkmaktadır. Bebeğin annesi ile kurduğu ilişki bu dönemlerde 'yeterince iyi' ise, sağlıklı bir bağlanmadan ve bu bağlanmanın boyutunun ruhsal olarak sağlıklı bir bireyi yansıttığından söz edilebilir. Bunun yanında sağlıklı bir bağlanma gerçekleşmediyse, güvensiz bağlanmanın yansımaları olarak sağlıklı olmayan bir ruh haliyle karşılaşmak da kaçınılmaz olacaktır. Bireyin öz saygısı ile yakından ilişkili olan bağlanma

boyutları içindeki çeşitliliktir. Sürekli onaylanmak isteyen birey ilişkilerinde takıntılı boyuta daha yakındır, onaylanmak arayışı içerisinde olmayan kişi ise ruhsal anlamda sağlıklı tarafta kabul edilirken; ilişkilerinde çekingen, bir tutum sergileyerek ilişki kurma isteği olmayan şizoid kişilik bozukluğu tarafında da bulunabilir. Güvensiz bağlanma çeşidinin etki boyutu olarak, psikopatolojik durumlar ve bireyin yaşamının ilerleyen dönemlerinde sergileyeceği iyilik hali açısından belirleyici olduğu düşünülmektedir (Soysal ve ark., 2005).

Ebeveyn çocuk ilişkilerinin, bireylerin kendilerine ve başkalarına yönelik temsiliyetlerin ve temel inançların oluşmasında etkili olduğu bilinmektedir. Bu da kişinin sonraki dönemlerde ilişkilerine yansımaktadır. Erken dönem ebeveyn deneyimleri yeterince iyi olmayan bireylerdeki güvensiz bağlanmanın o kişinin kişilik örüntülerine ya da bozukluklarına etki ettiği araştırmalarla gösterilmiştir (İnan, 2015).

Doğanın orijinal ve doğal bir ilişki kurma boyutu olarak güvenli bağlanma karşımıza çıkarken, güvensiz bağlanma boyutu ise depresif ve anksiyete kökenli rahatsızlıklarla ve bozukluklarla ilişkilendirilir. Çekingen bağlama stilinin ise, davranış bozuklukları ile ilişkili olduğu düşünülmekteyken, bağlanmanın dağınık boyutunun ise bireyin yaşam öyküsünün özelliklerini anımsamada, geriye dönük olarak ortaya çıkan bir dizi boşluklar olarak tanımlanan disosiyatif bozukluklarla ilişkili olduğu düşünülmektedir (Kavzaoğlu ve ark., 2011). Anne ve babalar ile bağlanmanın güvenli türünde, yaşamlarının erken dönemlerinde ilişki kurabilmiş olan bireyler, ergenlik dönemlerinde özgüvenleri ile çevrelerine karşı güven duygusunun geliştiği, kendi yaş grubu ile anlaşmakta daha az sorun yaşadığı ve aile ile uyumlu ilişkiler kurduğu anlaşılmıştır (Willemsen ve Marcel, 2017).

İki uçlu bozukluk tanısı almış katılımcıların ve çocuklarının, sağlıklı kontrol grubuyla kıyaslanarak bağlanma stilleri ve kişilik özelliklerine bakıldığı çalışmada, iki uçlu bozukluğu olan katılımcıların güvensiz bağlanma oranı daha yüksek bulunmuştur. Bu kişilerin çocuklarının güvensiz bağlanma oranları da hastalık tanısı almış ebeveynlerinininkiyle benzer oranda ve sağlıklı bireylerinkinden daha sık bulunmuştur. Çalışma sonucunda güvensiz

bağlanma stili ile duygudurum bozukluklarının birbirlerini çift yönlü ve karşılıklı olarak olumsuz yönde etkilediği, ebeveyndeki güvensiz bağlanma biçiminin, çocuktaki bağlanma biçimine büyük ölçüde etki ettiği bulunmuştur (Kökçü ve Kesebir, 2010).

Bağlanma stilleri ve ruhsal sorunlar arasındaki korelasyonun ele alındığı başka bir çalışmada ise, bir güvensiz bağlanma biçimi olarak tanımlanan kaygılı bağlanma stili ile somatizasyon, depresyon, olumsuz benlik, anksiyete ve hostilite arasında anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Araştırma sonucunda kaygılı bağlanma biçiminin psikopatolojiyi yordadığı ifade edilmiştir (Türk, 2016).

2.3.3 Dörtlü bağlanma modeli

Bartholomew ve Horowitz, Bowlby'nin bağlanmanın iki temel boyutu olan içsel çalışan modelden etkilenmiş olup bu modelleri birleştirerek, yetişkin bağlanma modeli olarak dört kategori modeli şeklinde adlandırılan modeli geliştirmişlerdir (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

Güvenli bağlanma stili, saplantılı bağlanma stili, korkulu bağlanma stili ve kayıtsız bağlanma stili şeklinde tanımlamaları kapsayan bu model geliştirilirken, zihinsel temsil modelleri olan benlik modelinin ve başkaları modelinin olumlu ve olumsuz yanları değerlendirilmiştir.

Benlik modelinin olumlu olarak değerlendirilen versiyonunda, birey başka kişiler tarafından yapılan onaylama sürecine bağlı olmadan ilişkilerinde, kendini göstermiş, özsaygı içerisinde, sevilebileceğini hissetmiştir. Benlik modelinin olumsuz olarak değerlendirilen versiyonunda ise, birey başka kişiler tarafından yapılan onaylama sürecine bağlı kalma yani onay bekleme, ilişkilerde ise düşük özsaygı tespit edilmiştir.

Başkaları modelinin olumlu olarak değerlendirilen versiyonunda, birey, başkaları hakkında ulaşılabilirlik, güven, destek ve yakınlık davranışları ile ilişkilendirilmiştir. Başkaları modelinin olumsuz olarak değerlendirilen versiyonunda, birey, başkaları ile ilgili olumsuz beklentilere girmiş, destek ve

yakınlık kurmaktan kaçma davranışları ile ilişkilendirilmiştir (Feeney ve Noller, 1990; Griffin ve Bartholomew, 1994).

Aşağıda bulunan şekilde, bağlanma stillerinde, benlik ve başkaları modellerinin, olumlu ve olumsuz değerlendirmeler ile bileşimi bulunmaktadır.

		BENLİK MODELİ	
		(Bağımlılık)	
		Olumlu (Düşük)	Olumsuz (Yüksek)
BAŞKALARI MODELİ (Kaçınma)	Olumlu (Düşük)	GÜVENLİ Yakın ilişki kurma konusunda rahat ve özerk	SAPLANTILI İlişkilere saplantılı
	Olumsuz (Yüksek)	KAYITSIZ Yakınlığa karşı kayıtsız ve karşıt-bağımlı	KORKULU Yakın olmaktan korkan ve sosyal açıdan kaçınan

Şekil 1. Dörtlü Bağlanma Modeli

Kaynak: (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

Şekli incelediğimizde, güvenli bağlanma modeli, hem benlik hem de başkaları modelinin olumlu tarafında yer alırken, saplantılı bağlanma modeli, benlik modelinin olumsuz tarafındayken başkaları modelinin olumlu tarafındadır. Kayıtsız bağlanma modeline bakıldığında da, benlik modelinin olumlu tarafındayken, başkaları modelinin olumsuz tarafında yer almaktadır. Korkulu bağlanma modeli hem benlik hem de başkaları modelinin olumsuz tarafında yer almaktadır. Güvenli bağlanma stili, hem benlik hem de başkaları modelinin olumlu taraflarından oluşmuştur. Güvenli bağlanma modelindeki bireyler, ilişkilerinde yüksek özgüvene ve benlik algılarına sahip olup, başkaları tarafından kendini sevmeye değer görmektedirler ve ayrıca başkalarını güvenilir, hassas, destekleyici olarak değerlendirmişlerdir. Sonuç olarak, güvenli bağlanma prototipindeki bireyler, ilişkilerinde, başkaları daha rahat samimiyet kurarak, bağımsız kalabilmişlerdir (Bartholomew ve Horowitz, 1991;

Magai ve ark., 2000). Saplantılı bağlanma stili, benlik modelinin olumsuz, başkaları modelinin ise olumlu taraflarından oluşmuştur Saplantılı bağlanma stilindeki bireyler, ilişkilerinde kendilerini seilmeye değer görmedikleri gibi değersiz de hissetmektedirler. Saplantılı bağlanma stiline sahip bireyler başkaları hakkında olumlu değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Bu nedenle de yakın ilişkilerinde kendilerini kanıtlamaya ve doğrulamaya çalışabildikleri gibi bunun sonucu olarak da ilişkilerde başkalarını kendilerinden uzaklaştırabilirler (Bartholomew ve Horowitz 1991; Magai ve ark., 2000).

Kayıtsız bağlanma stili, benlik modelinin olumlu, başkaları modelinin ise olumsuz taraflarından oluşmuştur. Bağımsızlık, kayıtsız bağlanma prototipindeki bireyler için önemlidir, dolayısıyla başkaları ile ilişki kurmayı reddetme olasılıkları da çok yüksektir, Bartholomew ve Horowitz'e göre bunun nedenini ise; bu bağlanma stilindeki bireylerin kendilerini korumak ve hayal kırıklığı yaşamamak amacıyla ilişki kurmayı reddettikleri yönündedir (Bartholomew, 1990). Korkulu bağlanma stili, hem benlik hem de başkaları modelinin olumsuz tarafından oluşmuştur. Bu model güvenli bağlanma modeli ile karşıttır. Korkulu bağlanma modelindeki bireyler, ilişkilerinde kendilerini değersiz hissettikleri gibi, başkalarını da güvenilmez ve reddedici olarak görürler, aynı zamanda endişe ve çekingenlik de hissettikleri için yakın duygusal ilişkiler kuramazlar (Bartholomew, 1990; Bartholomew ve Horowitz, 1991).

Bu model esas alınarak yapılan bir çalışmada yetişkinlerin bağlanma stillerine göre arkadaşlık ilişkileri değerlendirilmiş ve güvenli bağlanma stilindeki katılımcıların mevcut arkadaşlık ilişkilerinin iyi, kayıtsız bağlanma stilindeki katılımcıların orta, korkulu bağlanma stilindeki katılımcıların ise kötü olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Aynı çalışmada bağlanma stillerine göre sürekli öfkeli olma durumu değerlendirilmiş ve güvenli bağlanması olan katılımcıların sürekli öfke durumuyla bir ilişkisi bulunmamıştır. Öte yandan sürekli öfkeli olmanın saplantılı, kayıtsız ve korkulu bağlanma ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Çalışmanın öfkeyi kontrol edebilme açısından incelendiği bölümde de güvenli bağlanma stilindeki kişilerin daha çok öfke kontrolü sağladıkları görülmüştür (Tanış, 2014).

Yıldız (2014) sürekli öfke durumunu, futbol taraftarlarının tuttuğu takımı kendisinin bir parçası olarak sahiplenilen ve sahiplenmeyen kişilerde değerlendirmiştir. Çalışma sonucunda tuttuğu takımı kendinin parçası gibi sahiplenilenlerin, sahiplenmeyenlere göre sürekli öfke seviyelerinin daha yüksek olduğunu belirtmiştir.

Yetişkinlerin bağlanma stilleri ve kişilik özelliklerine bakılan çalışmada güvensiz bağlanma, kaygılı ve kaçınmacı bağlanma alt başlıklarında ele alınmıştır. Kaygılı bağlanma ayrılık kaygısı, onaylanmama ve başkalarını memnun etme ile ilişkiliyken kaçınmacı bağlanma yalnızlıktan hoşlanma, kendine yetme ve bağlanma figürüne uzak olma eğilimiyle ilişkilendirilmiştir. Çalışma sonucunda kaygılı bağlanma stilindeki bireylerin nevroitik, kaçınmacı bağlanma stilindeki kişilerin ise nevroitik, yeniliklere açık, dışadönük kişilik özellikleri gösterdikleri tespit edilmiştir (Türk, 2016).

Bağlanma biçimleri ve kişilerin risk alma davranışları üzerine yapılan bir çalışmada ise kaçınan bağlanma stiline sahip bireylerin risk alma puanları düşük bulunmuştur (Bayramoğlu, 2019).

2.4. Kişilik kavramı

2.4.1 Kişiliğin tanımı

İnsanları tarif etmek için kullanılmakta olan ana bir kavramlardan biri de kişiliktir. Kişilik kelimesinin İngilizce versiyonu olan personality kelimesine bakıldığında kişi anlamında olan person kelimesinden türediği anlaşılmaktadır. Kişilik çoğu zaman “huy” ve “karakter” kavramları ile eş anlamda kullanılmaktadır (Kurt ve Yıldız, 2017).

Psikolojide üzerinde en çok çalışılan en geniş kapsamlı kavramlardan biri olan kişilik, bireyin çevresiyle uyumunu, tutum ve davranışlarını, ilgilerini, hatta konuşma tarzı ve dış görünüşünü kapsayan bir kavramdır. Bu denli kapsamlı olması da farklı şekillerde tanımlanmasına sebep olmuştur (Balkış Baymur, 2017). Örneğin TDK’ da geçen tanımı, bireye özgü belirgin özellik, manevi ve

psikolojik özelliklerin tümü şeklindeyken, psikoloji kaynaklarında, farklı durumlarda bireyin kendine has sahip olduğu; zaman içerisinde değişmeyen duygu, düşünce ve davranış örüntüsü şeklinde tanımlanmaktadır. Kişilik, bireyi diğerler bireylerden ayıran, kendine özgü tüm objektif ve sübjektif özellikleri ile davranışları içerirken, durağan ve sürekli olduğu yönü göz ardı edilmemelidir (Morgan, 2002; Inanç ve Yerlikaya, 2012). Farklı bir şekilde anlatmak gerekirse, bireyin fiziksel ve hareketsetel yapısının, bilme ile ilgili ve duygusal tepki biçimlerinin, benlik oluşumunun orijinal, kompleks ve canlı bir bütünüdür (Bakırcıoğlu, 2012). Her bir bireyin kendine özgü fiziksel ve zihinsel özellikleri bulunmakta ve bu özellikler, bireyin davranışlarını ve fikirlerini birbirlerinden farklı kılmaktadır (Güney, 2001).

Kişilik bu özelliği yönünden, bireylerin birbirlerinden ayıran huy, alışkanlık, davranış biçimi ve savunma mekanizması gibi pek çok özellikten meydana gelen bir bütün haline gelmekte ve aynı zamanda bireyin ikili ilişkilerini şekillendirmektedir. Bütün bu bilgiler ışığında bireyin karşılaştığı durumlar ile ilgili olarak kişilik özelliklerine göre, davranışlar sergilediği söylenebilir. Bireyin yaşadığı süre zarfı içerisinde kişiliği de hayatı boyunca dinamik olarak varlığını sürdürür (Yakut, 2006). Bu sayede, özellikle psikologlar, bireyin kişiliğinin zamanla dengeli hale geldiğini ve çelişkilerden uzak olduğunu anlamlandırarak, ilerleyen zamanlardaki davranışlarını da tahmin edebilmesinin temellerini atmış olur. Çünkü kişilik, bireylerin farklı zamanlarda dahi birbiri ile emsal durumlarda gösterebileceği davranışların önceden tahmin edilebilir olduğunu işaret etmektedir (Hogan, 2002).

2.4.2 Karanlık üçlü: Narsisizm, makyavelcilik ve psikopati

Diğer insanlarla girilen etkileşimin hedefi ilişki kurmak değil de bireyin ihtiyaçlarının elde etme yollarından biri olmasından kaynaklanır. Her insan hayatını sürdürmek için diğerlerine gereksinim duyar. Başarılı ilişkiler ihtiyaçların giderilmesi anlamına gelir. Bu sebeple fertler, hayatlarını yalnız geçiremezler. Ancak bu ilişkiler de aracı olan davranışlar her zaman olumlu ve santimantal olmaz. Kimi zaman da negatif, egoist ve menfaatçi reaksiyonlar verilebilir. Bu ayırmadan ötürü fertlerin negatif davranış biçimlerinin sosyal

çevrelerindeki etkisi dikkatle incelenmekte ve bu konuda, son yıllarda ön plana çıkan “Karanlık Üçlü” kavramı ile açıklanmaya çalışılmaktadır (Jonason ve Webster, 2010). Paulhus ve Williams tarafından literatüre kazandırılan bu kavramlar, Makyavelizm, psikopati ve narsizmdir (Christie ve Geis, 1970). Bu olgular farklı olmalarına rağmen ortak yönleri de mevcuttur. Araştırmalar derinleştikçe benzerlikleri de belirlemeye başlamıştır. Bu benzeşmeler sebebiyle ortak bir başlık altında incelenmesi rasyonelleşmiştir. Öte yandan bu olguların kriterleri oldukça fazla belirlendiğinden incelenmeleri de uzun zaman almaktadır (O'boyle ve ark., 2012; Jonas ve Paulhus, 2014). Benzer yanlarına gelince benmerkezcilik, başkalarıyla iletişimde sığılık, sadece kendi ihtiyaçlarına odaklı olma, geçimsizlik, insanları yönlendirme ve kişisel hedeflerine bağlılık olarak açıklanabilir (Özsoy ve Ardiç, 2017). Bu üçlü bilhassa sosyal ilişkilerde negatif reaksiyonlara sebep olabilmekte ve buna sebep olan yanlarının ise öne geçme isteği, ruhsal kopukluk, başkalarıyla olan ilişkilerinde isteksiz ve tepkisiz tavırlar ve bazen de agresif eğilimler olarak belirtilmektedir (Paulhus ve Williams, 2002).

1513'te Prens isimli eserinde yönetimde kalmak veya yönetime geçmek için yapılan stratejik mücadeleler ve yöneticilerin konumlarını kaybetmeme adına her şeyi yapabilmelerini anlatarak literatüre Makyavelizm kavramını kazandıran Niccolo Machiavelli, toplumsal ve bireysel değer yargılarının hedeflerden sonra geldiğini ve hedefe ulaşmak için her şeyin göz ardı edilebileceğini ifade etmiştir. (O'boyle ve ark., 2012). Bu kavramı psikolojide kullanan ilk kişiler ise Geis ve Christie (1970)' dir. Kavramın birçok kişiye ulaşmasında ve genel geçer bir hal almasında üç faktör vardır (Toplu Yaşlıoğlu ve Atılgan, 2018). Faktörler, menfaatlerin ahlaki değerlerden üstün görülmesi, başkalarını kişisel menfaatler uğruna manipüle etmenin mantıklı sayılması ve insanın kendi yapısının zaten kötü kabul edilmesi şeklinde sıralanabilir (Toplu Yaşlıoğlu ve Atılgan, 2018). Başkalarını yönlendirme faktörü daha çok kişinin kendi hedefleri ve ihtiyaçları ekseninde bunları yapmasını içermektedir (Paulhus ve Williams, 2002).

Ayrıca bu tür manipülatif ve amaç uğruna her şeyi mübah görmenin temel ve önemli sebeplerinden biri olarak yaşadığı ortamın güçlüğü gösterilebilir.

İhtiyaçlarını giderebilmek için bireyler bu yollara başvurmaktadırlar. Buna ek olarak makyavelist eğilimlerin genlerden gelebileceğini düşünenler olduğu gibi aile ve sosyal ortamın bu genleri aktive eden şartları içermesinden dolayı meydana geldiği de ihtimaller arasındadır. Bu eğilimlere sahip kişiler diğerlerini basit ve tecrübesiz gördüğü için onları kendi hedeflerine ulaşmak için herhangi bir ahlaki değeri önemsemeksizin manipüle etmekte bir sakınca görmemektedirler (Toplu Yaşlıoğlu ve Atılğan, 2018). Özellikle diğerleri ile anlaşmazlıklarında kendilerini savunabilmek için bir vasıta olarak kullanılmaktadırlar. Herkes zaten doğumdan itibaren kötü diyerek manipülasyonlarında bir denge olduğunu iddia etmekte, amaçları doğrultusunda yaptıklarını kazanılmış hak olarak göstermeye gayret göstermektedirler. Bu düşünüş tarzı sebebiyle manipülasyona, benmerkezciliğe, hileye, oyunlara, başkalarını ayartmaya, entrikalara ve yalana meyillidirler. Özellikle göz önünde bulunmak istemezler ve her düşündüğünü söylemezler çünkü gelecekte diğer insanların da onun gibi ona karşı kullanabileceğini düşünürler. Bu saydığımız özellikler herkeste belli derecelerde var olsa da asıl önemli olan bu davranışların devamlılığı ve yinelenmesidir. Bu eğilimleri alışkanlık haline getiren fertlere Makyavelist denilebilir (Özsoy ve Ardiç, 2017). Bir makyavelist için çalışma ortamındaki birliktelik ve takım çalışması, buna ilişki gelişen bağlar, meydana gelen güven gibi kavramlar anlamsızdır. Sadece kendini düşündüğü ve bu bağlamda hareket ettiği, diğerlerini direkt kötü varsaydığı, sürekli orta yollu cevaplar verdiği için dolayısıyla çevre edinemediği için profesyonel hayatta yükselme şansları düşük olmaktadır (O'boyle ve ark., 2012).

Hayatlarını geçirdikleri şartlar insanların karakterlerine tesir eder. Özellikle aile içinde gereksinimleri dikkate alınmamış ve görülmemiş bireyler bu gereksinimleri gidermeye eğilimlidirler. Bunu da aile dışındaki bireylerden sağlamaya çalışırlar. İçlerindeki bu boşluğu kendilerini umursamayan kişileri umursamayarak hatta onları kendinden alt seviyede görerek ve yönlendirerek kendi amaçları doğrultusunda kullanmak suretiyle doldurmaya çalışırlar. Narsisizm bu aşamada devreye girer (García, 2009). Narkissos isimli bir adamın anlatıldığı hikaye Yunan mitolojisinde, Romalı şair Ovid'e dek uzanmaktadır. Ovid, hikayedeki gencin kendini herkesten üstün görmesini,

kendisine gereğinden fazla önem vermesini, onu beğenen genç bir kızı geri çevirerek üzmesi neticesinde tanrıların gazabına uğradığını, bunun sonucu olarak suda kendi aksini görünce aşık olduğunu ve oradan ayrılmadığını, bu sebeple orada öldüğünü anlatarak Narsisizm kavramının temellerini atmıştır (Karaaziz ve Erdem Atak, 2013; Uysal, 2016). Literatürde ise kişinin özünde var olmayan kimi karakteristik ayrıntılar ve ihtiyaç duyulan psikolojik eksikliklerin inkar edilerek bilincin derinliklerine gömülmesi ve buna karşılık bireyin ekstrem ölçüde büyüttüğü benlik hissi olarak da telaffuz edilir (Özsoy ve Ardıç, 2017). Fiziki zarardan daha çok kelimeler ile başkalarına zarar verir ve yaralar (Jonason ve ark., 2015). Normal ve patolojik narsisizm veya birincil ve ikincil narsisizm olarak iki başlık altında da incelenebilir (García, 2009).

Birincil narsisizmi hayati bir gereklilik sayan, insanın birincil narsisizm sayesinde hayatta kalabildiğine inanan, kendini savunabilmesine yardımcı olduğunu ifade eden ve amaçlarına erişmesini sağladığını savunan Freud, bu narsisizm branşının her normal bireyde olması gerektiğini söyler. Öte yandan kişinin ikincil bir alternatif geliştirebilmesi için önce kendinin ve başkalarının olduğu ayrımına varması gerekir. Bu ayrıma varınca başkalarına harcayacağı enerjiyi kendine yöneltirse ikincil narsisizmi geliştirmeye başlamış olur. Bu çeşit bir dengesizlik, fertlere zarar veren ve sağlıklı olmayan bir narsistik türü olan ikinci narsisizme sebep olur. Zira başkalarına yöneltilmesi gereken ilgi ve reaksiyonlar kişinin kendine toplanınca normal olmayan bir sürece girmektedir. Birincil narsisizmde açıklandığı üzere ferdin kendini kıymetli görmesi, özgüven geliştirmesi ve karakterlerini sağlıklı bir şekilde oluşturabilmeleri için narsisizmin karakter deformasyonu veya tavır problemi olarak değil de bir ihtiyaç olarak ele alınması gerektiğini iddia eden araştırmalar da bulunmaktadır (Foster ve Campbell, 2007).

Narsisizm bir karakter deformasyonu değil de sadece başkalarıyla olan etkileşimlerde hoş karşılanmayan ve irrite edici davranışlardan oluştuğunu iddia eden Miller ve Campbell (2008), bu sebeple patoloji düzeyinde ele alınmasını yanlış bulmaktadırlar. Üstelik normal ve patolojik narsisizmin deneysel ve sosyo-psikolojik çerçevede hem ayırım noktaları hem de benzerlikleri mevcuttur. Somut olarak belirlenen kriterler ile karar verilen

narsisizm vakaları, daha önceden kararlaştırılmış bir dizi işlem ve bu düzendeki ayrımlara göre ele alınır. Ancak bu metot ile birey ya narsis çıkar ya da çıkmaz. Başka bir alternatif mevcut değildir. Bireyin başkaları ile olan etkileşimleri neticesinde geliştirdiği psikolojiyi inceleyen yöntemlerde ise bu kadar keskin bir sınıflandırma yoktur. Sosyal psikoloji narsisizmi kişiliğin bir uzanımı olarak saymakta, bunun için bir kriter kullanmamakta ve normal birinin narsist birine dönüşümüne ele almamaktadır (Foster ve Campbell, 2007). Bu kriter eksikliği, vakaların saptanmasında benzer bireylerin ortak yönlerini takip etmeyi mecbur kılar. Örneğin; narsistler ister ki, sürekli onlar ile ilgilenilsin, onlardan söz edilsin ve daima odak noktasında kendileri olsun. Doğal olarak bu ihtiyaçlarına her zaman cevap bulamamaktadırlar. Bu gayet doğal ve başka insanların kabullendiği durum, narsistlerde devasa düş kırıklıklarına sebep olur. Bunla gelen üzüntüyle çevrelerine agresif tavırlar gösterirler. Normalde bu agresifliğin temelinde özgüven olması gerekirken narsistlerde tam aksine derin bir özgüvensizlikten kaynaklanır. Zira fikirlerinin kabul edilmemesi, göz ardı edilmesi yahut hiç duyulmaması hayal dünyalarındaki kusursuz egolarına uymamaktadır ve hatta onun eksikliğini iyice ortaya çıkarmaktadır (García, 2009).

Duyarsızlık, ilgisizlik, kendini anlayamama, manipülasyon, sahtekarlık, emniyet hissinden yoksunluk, klinik düzeyde egoistlik, irrasyonelite, ahlaki olguları umursamazlık, çekingencilik ve minnet duygularının eksikliğini barındırma durumunun psikopati olarak değerlendirildiği Cleckley'in (1942) *The Mask of the Sanity* isimli kitabında psikopatinin birincil ve ikincil psikopati diye adlandırıldığı görülmektedir. Karşısındakinin hislerini anlamama, onları kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirme, kabahatlerini inkar etme, sebep olduğu üzüntüler karşısında herhangi bir tepki göstermeme, endişe hissetmeme, sığ sempatiklikler birincil kısımda görünürken; içgüdüsel ve toplumdan uzak kalma eğilimi göstermek ikincil kısımda gözlemlenir (Newman ve ark.,2005; Grieve ve Mahar, 2010).

Genetiğin, psikopatinin ortaya çıkmasında etkili olacağını düşünen Gunter, Vaughn ve Philibert (2010) psikopatik eğilimlerin ebeveynlerden kalıtım yolu ile bireye geçebileceği, bu durumun bilhassa ikiz fertler arasında daha kolay

fark edilebileceğini savunmuşlardır. Gerçekten de ikizlerde benzerlik gösteren agresif reaksiyonların ve bilhassa psikopatik eğilimlerin görülmesi bu fikre dayanak olmaktadır (Yalçın ve Erdoğan, 2013). Bu aşamada genetik olarak aktarılabilecek psikopatik özelliklerin nasıl farkına varılacağı sorusu önemlidir. Çünkü bu bireylerin çoğunda dürtüsellik, zayıf irade, risk arayışı, diğerlerinin hislerini algılamama, endişesizlik ve umursamazlık gibi negatif özelliklere rastlanılmaktadır (Paulhus ve Williams, 2002; Ashton ve ark., 2018). Psikopatlar pişmanlık duymazlar, kurallar üstü olduklarını her fırsatta göstermeye çalışırlar, sosyal çevrelerinin dengesini bozarlar ve bunları yapmakta hiçbir sorun görmezler. Hal ve hareketleri sonucunda zarar gören insanlara karşı merhamet hisleri yoktur. Plansız hareket ederler. Sebep oldukları zararlar karşısında umursamaz tavırlar sergilerler. Olaylara ve kişilere karşı duyarsız hatta agresif reaksiyonlar gösterirler. Bunca negatif özellikleri barındırdıkları için başkaları ile olan bağlarında içtenliği yakalayamaz ve ilişkilerini uzun ömürlü bir ilişkiye dönüştüremezler. Yalnızca öz çıkarlarını hesap ettikleri ve diğerlerinin fikirlerini değersiz gördükleri de bilinir (Özsoy ve Ardıç, 2017). Hatta başkalarının hislerine hiç önem vermezler ve onların kötü durumlarından, şanssızlıklarından psikopatın mükemmel kişiliğine zarar vermeyecek kadar lezzet bile alırlar (Jonason ve ark., 2015). Bu tip kişilikler, hedefin önemi ve değerine bakmaksızın ona ulaşmak için her çeşit riski ve illegal denebilecek fiilleri işleyebilen, insani ilişkilerinde gayesiz ve öngörüsüz, diğerlerinin arkadaş olarak seçmediği kişiliklerdir (Erdoğan, 2018).

Karanlık üçlü kişilik özellikleri ve risk alma davranışı odağında yapılan çalışmada psikopati kişilik özellikli kişilerin etik risk alanında, narsisizm kişilik özellikli kişilerin ise sosyal ve finansal alanlarda daha fazla risk alma eğiliminde olduğu görülmüştür. Aynı çalışmada karanlık üçlü kişilik özellikleri ile bağlanma biçimleri de incelenmiş ve narsisistik kişilik yapısında olmakla kaygılı bağlanma arasındaki pozitif yönlü bir ilişki olduğunu görülmüştür (Bayramoğlu, 2019).

Antisosyal kişilik bozukluğu olan kişilerin psikiyatrik hiçbir tanısı olmayan hastalarla duygusal zeka seviyeleri bakımından kıyaslandığı çalışmada,

antisosyal kişilik bozukluğu tanısı olanların olmayanlara göre; kendi duygularını anlayabilme, duygu-düşüncelerini olumlulukla ifade edebilme, stresle başa çıkma, yıkıcı duygularını kontrol etme, değişime açıklık, zor durumlarla ve günlük sorunlarla etkili biçimde başa çıkıp çözüm üretebilme, başkalarıyla ilişkilerinde içten, ilgili, duyarlı olma ve olumlu ilişkiler kurup sürdürebilme gibi konularda güçlük yaşayabileceği ifade edilmiştir (Sardoğan ve Kaygusuz, 2006).

Kişilik bozukluğu tanısı almış hastalarda kişilerarası işlevselliğe bakılan çalışmada spesifik olarak narsisistik, antisosyal ve borderline olan hastalar olmak üzere kişilik bozukluğu tanısı olan hastaların tanısı olmayan kişilere göre empatik eğilimi düşük çıkmıştır. Empatik eğilimin azalması, başkalarının yaşantılarını ve bakış açılarını anlamama, önemsememe ve diğer kişiler üzerindeki etkinin farkında olmama anlamına gelmektedir.

Aynı çalışmada kişilik bozukluğu tanısı alan hastaların bağlanma biçimleri de incelenmiş ve kişilik bozukluğu olan hastaların güvensiz bağlanma olarak kabul edilen kaygılı ve kaçınan bağlanma puanlarının, tanısı olmayan kişilere kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Konduz , 2015).

18-35 yaş aralığında kişilik bozukluğu olan kişilerin sorun çözme biçimlerine ilişkin yapılan başka bir çalışmada kişilik bozukluğu tanısı olan katılımcıların tanısı olmayan kişilere kıyasla dürtüsel dikkatsiz ve negatif sorun yönelimi puanlarının anlamlı derecede yüksek, akılcı sorun çözme puanlarının ise anlamlı ölçüde düşük olduğu görülmüştür (Yetiş, 2010).

3. BÖLÜM

YÖNTEM

3.1 Araştırma deseni

Araştırma futbol seyircilerinin fanatik, taraftar ve futbolsever olmalarına göre bağlanma biçimleri ve kişilik özelliklerinin incelenmesine yöneliktir. Araştırma, amacı doğrultusunda değişkenler arasındaki ilişkileri ele aldığından ilişkisel tarama desenidir.

İlişkisel tarama desenleri, değişkenler arasındaki ilişki hesaplanarak herhangi bir değişkendeki değişimin ne ölçüde diğer değişken etkisiyle oluşturulduğunun belirlenebildiği tarama tipleridir (Can, 2014).

3.2 Evren ve örneklem

Veriler 1 Aralık 2019 – 31 Aralık 2019 tarihleri arasında, İstanbul ilinde faaliyet gösteren 3 farklı şirketteki, 18 yaş üstü, kadın ve erkek, 250 çalışandan toplanmıştır. Hedef kitle, söz konusu 3 farklı şirket çalışanları içinden seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden uygun örnekleme yöntemiyle seçilmiştir.

Uygun örnekleme yöntemi, araştırmacının kolaylıkla veri toplayarak üzerinde araştırma yapabileceği kişi veya grupları seçtiği örnekleme yöntemidir (Sönmez ve Alacapınar, 2016).

Katılımcılara katılımlarından dolayı teşvik verilmemiştir. Formlar ilgili şirketlere araştırmacı tarafından bizzat gidilerek öğle tatilinde katılımcılara elden verilmiş ve öğle tatilinin sonunda geri teslim alınmıştır.

3.3 Veri toplama araçları

Araştırmada katılımcılara, Katılımcı Bilgilendirme ve Aydınlatılmış Onam Formu, Sosyo-demografik Bilgi Formu, Futbol Taraftarı Fanatiklik Ölçeği (FTFÖ), RSQ (Relationship Scales Questionnaire) İlişki Ölçekleri Anketi ve Kısaltılmış Karanlık Kişilik Özellikleri Türkçe Formu olan Karanlık Üçlü Ölçeği (KÜÖ) verilmiştir.

3.3.1 Kişisel bilgi formu

Sosyo-demografik formda araştırmaya katılacak bireylerin yaş, cinsiyet, eğitim, gelir ve medeni durum gibi sorular yanında, kaç kardeş oldukları, kaçınıcı çocuk oldukları, anne ya da baba kaybı yaşayıp yaşamadıkları, kim tarafından büyütüldükleri gibi sorularla aile yapıları, ne sıklıkla, nerede ve kimlerle futbol izledikleri gibi sorular da futbol izleme deneyimleri incelenmiştir.

3.3.2 Futbol taraftarı fanatiklik ölçeği (FTFÖ)

FTFÖ, Taşmektepligil ve ark. (2014) tarafından, tesadüfi örnekleme yöntemiyle seçilen 285 kişiye uygulanan 47 soruluk anket neticesinde elde edilen verilere uygulanan faktör analizinden taraftarların tutumlarını belirleyen 13 maddelik bir ölçek olarak geliştirilmiştir. Bu 13 maddelik ölçeğin ilk 8 maddelik kısmı (birinci faktör) taraftarların “şiddete yönelik düşünce ve eylem eğilimi” ni; son 5 maddelik kısmı ise (ikinci faktör), “kurumsal aidiyet” duygusuyla ilgili tutumlarını ifade etmektedir. Dolayısı ile FTFÖ’den alınan en yüksek puan 52 (13x4=52), en düşük puan ise 13 (13x1=13) olacaktır. Ölçeğin uygulandığı 285 kişinin fanatik tutum puan ortalaması (\bar{x}) 26,35 ve standart sapması 7,59, ortanca değeri 26, birinci çeyrek puanı (%25) 21, üçüncü çeyrek puanı (% 75) ise 31 olarak bulunmuştur. İzleyicilerin anket sorularına verdikleri cevapların kendi iç tutarlılığını ortaya koymak amacıyla yapılan güvenilirlik analizi (Cronbach's Alpha) sonucunda güvenilirlik katsayısı 0,875 olarak bulunmuştur. Cevapların orta aralıkta kalan (%50) bölümü alınarak ranj belirlendi (IQR=10). Buna göre, fanatiklik ölçek kriterlerine göre anket uygulanan seyircilerin 13 soru üzerinden almış olduğu toplam puan 13-21

arasındaysa “fanatik”, 22-30 aralığında “takım taraftarı”, 31-52 aralığında ise “futbolsever” olarak adlandırılmıştır.

3.3.3 İlişki ölçekleri anketi (İÖA)

İÖA Türkçeye adaptasyonu Sümer ve Güngör (1999) tarafından yapılmıştır. Ankara’daki iki üniversitede okuyan ve seçkisiz yolla belirlenen 126 öğrenci araştırmaya katılmıştır. Evli olan üç katılımcı analizlere dahil edilmemiştir. Geri kalan 123 katılımcıdan 82’si kız (%67), 41’i erkektir (%33). Katılımcıların yaş ortalaması 20.62’dir (SS = 2.78). Kırk bir katılımcı (%33) karşı cinsten biriyle romantik ilişki içerisinde olduğunu ifade etmiştir. Romantik ilişkiye sahip olan katılımcıların ortalama ilişki süresi 17 aydır (SS = 16.56). Test tekrar test güvenilirliğini belirleyebilmek için aynı anketler katılımcılara dört hafta sonra tekrar uygulanmıştır. İkinci uygulamada ilk uygulamadaki 123 katılımcıdan ancak 92’sine ulaşılabılmıştır. Bunların 37’si kız (%40), 55’i erkektir (%60). Test tekrar test analizinde kullanılan örneklem doğal olarak 92 katılımcıyla sınırlandırılmıştır.

Katılımcılar “Benliğe ve Başkalarına İlişkin Tutum Ölçeği” başlığını taşıyan bir anketi 15-20 kişilik gruplar halinde doldurmuşlardır. Başlangıçta anket doldurmaya ilişkin kısa bir sözel yönerge verilmiş ve katılımcılardan anketlere isimlerini yazmamaları istenmiştir. Ancak test tekrar test analizlerine imkan verebilmesi açısından, anketlerin üzerine sonradan hatırlayacakları bir rumuz yazmaları söylenmiştir.

Bağlanma stilleri, Dörtlü Bağlanma Modeli (DBM) çerçevesinde geliştirilmiş olan ve yaygın olarak kullanılan iki ölçekle ölçülmüştür. Bunlar, Bartholomew ve Horowitz’in (1991) “İlişki Anketi” (İA; Relationships Questionnaire) ve Griffin ve Bartholomew’un (1994a) “İlişki Ölçekleri Anketi” dir (İÖA; Relationships Scales Questionnaire). Ölçeklerin Türkçeye çevrilmesinde standart çeviri-tekrar çeviri yöntemi kullanılmıştır. Alandan dört uzman ölçekleri önce Türkçeye çevirmiştir. Üzerinde uzlaşılan Türkçe formlar daha sonra başka bir uzman tarafından İngilizceye çevrilmiştir. Karşılaştırmalar sonucunda ölçekler son halini almıştır. Griffin ve Bartholomew’un (1994) geliştirdiği İÖA, 30

maddeden oluşmaktadır ve farklı maddeler toplanarak dört bağlanma prototipini ölçmek amaçlanmaktadır. İÖA, Hazan ve Shaver'ın (1987) bağlanma ölçümündeki paragraflarından, Bartholomew ve Horowitz'in (1991) İA ve Collins ve Read'in (1990) Yetişkin Bağlanma Ölçeği'nde kullanılan maddelerden oluşturulmuştur.

Katılımcılar, her bir maddenin kendilerini ve yakın ilişkilerdeki genel tutumlarını ne derece tanımladığını 7 basamaklı bir ölçek üzerinde işaretlemişlerdir (1 = beni hiç tanımlamıyor; 7 = tamamıyla beni tanımlıyor). Güvenli ve kayıtsız bağlanma stilleri beşer maddeyle ölçülürken, saplantılı ve korkulu bağlanma stilleri dörder madde ile ölçülmektedir. Dört bağlanma stilini yansıtan sürekli puanlar bu stilleri ölçmeyi hedefleyen maddelerin toplanmasından ve bu toplamın her bir alt ölçekteki madde sayısına bölünmesinden elde edilmektedir. Böylece, alt ölçeklerden alınabilecek puanlar 1 ile 7 arasında değişmektedir. Bu yolla elde edilen sürekli puanlar katılımcıları bağlanma stilleri içerisinde gruplandırmak için de kullanılmaktadır. Gruplandırma sürecinde her bir katılımcı, en yüksek puana sahip olduğu bağlanma kategorisine atanmaktadır. İki farklı ölçekle ölçülen dört bağlanma stilinin DBM'ye uygunluğu aynı zamanda dört bağlanma stilinin değişken olarak yer aldığı ana bileşenler analizi yardımıyla test edilmiştir. Varimaks rotasyon kullanılarak yapılan analizlerde, her iki yöntem için de özdeğeri 1'in üzerinde iki faktör elde edilmiştir. İÖA ile yürütülen analizde birinci faktör varyansın %43'ünü, ikinci faktör ise %33'ünü açıklamaktadır (toplam %76). Birinci faktörde güvenli stil -.84, korkulu stil .80 faktör yükü ile, ikinci faktörde ise kayıtsız bağlanma stili .76, saplantılı bağlanma stili -.84 faktör yükü ile yer almıştır. Özetle, DBM'de önerildiği gibi, zihinsel modeller temelinde birbirine karşıt bağlanma stilleri aynı faktörde ters işaretlerle yer almıştır. İA'nın alt ölçekleri tek maddeden oluştuğu için iç tutarlık katsayısı hesaplanamamıştır. İÖA'nın altölçeklerine ait iç tutarlık katsayıları ise (alfa) .27 ile .61 arasında değişmektedir. Bağlanma stillerinin iki ölçek için test tekrar test güvenilirlikleri her iki zamanda da ankete cevap veren 92 kişilik alt grupta değerlendirilmiştir.

İki testte aynı bağlanma stilleri arasındaki korelasyonlar .54 ile .78 arasında değişmektedir. İki farklı zamandaki uygulamada aynı ve farklı bağlanma stilleri

arasındaki korelasyonlar incelendiğinde de yukarıdaki sonuçlara paralel olarak beklendiği yönde ve kuramsal olarak DBM'nin zihinsel modeller temelindeki varsayımına uygun sonuçlar elde edilmiştir. Çoklu özellik-çoklu yöntem matrisine göre geçerlik çapraz ekseninde yer alan ve farklı yöntemlerle ölçülen aynı özelliklere ilişkin korelasyonlara karşılık gelen değerler de görece yüksektir. Bu değerler .49 ile .61 arasında değişmektedir. Bu sonuç kullanılan ölçeklerin kabul edilir düzeyde birleşen geçerliğine sahip olduğunu göstermektedir. Her iki yöntemle farklı zamanlarda ölçülen dört bağlanma stiline ait ortalamalar arasındaki farklılıklara da bakılmış, bu ortalamalar arasında anlamlı farklılıklar bulunmamıştır. Böylece, ele alınan zaman içerisinde sistematik bir değişimin olmadığı ileri sürülebilir.

3.3.4 Karanlık üçlü ölçeği (KÜÖ)

KÜÖ 12 maddeden oluşan karanlık kişilik özelliklerini ölçen bir psikiometri aracıdır. Türkçeye uyarlama çalışmaları Bahtiyar Eraslan Çapan, Mehmet Sarıcalı, Begüm Satıcı ve Seydi Ahmet Satıcı tarafından yapılmıştır. Ölçeğin Türkçeye çevirisi için 4 araştırmacının yanında, İngilizce diline ve alanda çalışan üç öğretim elemanı ve dil bilimci olan başka bir öğretim elemanı katılmıştır. Yapı geçerliliğini değerlendirmek için Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi, Narsistik Kişilik Envanteri ve Yaşam Doyumu Ölçeği kullanılmış ve 430 kişi bu çalışmaya katılmıştır. Karanlık Üçlü Ölçeğinin geçerlik geliştirme çalışmasında yer alan Buss-Perry Saldırganlık Ölçeği ve Rosenberg Öz-saygı Envanteri de Türkçe formları kullanılarak ölçüt bağıntılı geçerlik çalışması ise başka bir çalışma ile 375 kişinin katılımıyla yürütülmüştür. Dilsel eşdeğerlik Makyavelizm için .98, subklinik psikopati için .97 ve subklinik narsisizm alt boyutları için .97 bulunmuştur. Doğrulayıcı faktör analizi çalışmasına göre ise ölçeğin üç faktörlü yapısının varlığı ortaya çıkmıştır. Narsisizm için .87, Makyavelizm için .79 ve psikopati için .71 cronbach alpha değerleri elde edilmiştir. Test-tekrar test sonucu ise Makyavelizm için .80, psikopati için .78 ve narsisizm için .83 bulunmuştur. Makyavelizm; 1. 2. 3. ve 4. maddeleriyle, Psikopati; 5. 6. 7. ve 8. maddeleriyle ve Narsisizm 9. 10. 11. ve 12. maddeleri ile ölçülmektedir. Karanlık Kişilik Özelliği puanı ise üç alt ölçeğin toplam puanları ele alınarak ölçülmektedir.

3.4. Verilerin analizi

Bu araştırmada SPSS 23 programı kullanılmıştır. Araştırmada öncelikle nicel demografik değişkenlere ilişkin betimsel analizler yapılmış ve minimum, maksimum, ortalama ve standart sapmaları verilmiştir. Ardından araştırmaya katılan bireylerin bağlanma stilleri ve futbolseverlik dağılımları frekans analiziyle gösterilmiştir.

Araştırmada yer alan ölçek puanlarının normal dağılım gösterip göstermediğine yönelik testler yapılmış, Skewness ve Kurtosis puanları gösterilmiştir. Araştırmada kategorik değişkenler arasındaki karşılaştırmalar ki-kare yöntemiyle, normallik dağılımı görülmediği için ikili karşılaştırmalar Mann-Whitney U analiz yöntemi ile yapılmıştır. Araştırmada ilişkilere yönelik analizler Spearman yöntemi ile analiz edilmiştir.

4. BÖLÜM

BULGULAR

Tablo 1.

Katılımcıların demografik değişkenlerine göre betimsel analizler

Değişkenler	N	\bar{X}	Ss	Min	Max
Yaş	255	36,03	7,54	21,00	55,00
Kardeş Sayısı	253	2,66	1,47	1,00	19,00
Kaçıncı Çocuk	253	1,86	1,05	1,00	10,00
Anne Vefat ettiğinde Yaşı	16	27,93	11,84	12,00	48,00
Baba Vefat ettiğinde Yaşı	45	32,40	10,61	10,00	50,00

Tablo 1’de katılımcıların demografik değişkenlerine göre betimsel analizler verilmiştir. Tablo incelendiğinde katılımcıların yaşları $36,03 \pm 7,54$ olduğu görülmektedir. Katılımcıların ortalama 2 kardeşi olduğu ve ortalama olarak ailenin 2. çocuğu olduğu görülmüştür. Araştırmaya katılan katılımcılardan anneleri vefat eden katılımcıların anneleri vefat ettiği dönemde $27,93 \pm 11,84$ yaşında olduğu, babaları vefa eden katılımcıların ise $32,40 \pm 10,61$ yaşında olduğu görülmüştür.

Tablo 2.*Katılımcıların bağlanma stillerine göre dağılımı*

	N	%
Saplantı	3	1,2
Korkulu	6	2,4
Kayıtsız	128	50,2
Güvenli	99	38,8
Toplam	236	100,0

Tablo 2’de katılımcıların bağlanma stillerine göre dağılımı verilmiştir. Tablo incelendiğinde araştırmaya katılan bireylerin %1,2’si saplantılı, %2,4’ü korkulu, %50,2’si kayıtsız ve %38,8’i güvenli olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3.*Katılımcıların futbol seyirciliği durumuna göre dağılımı*

	N	%
Fanatik	3	1,2
Taraftar	48	18,8
Futbolsever	204	80,0
Toplam	255	100,0

Tablo 3’te katılımcıların futbol seyirciliği durumlarına göre dağılımı verilmiştir. Tablo incelendiğinde araştırmaya katılan bireylerin %1,2’si fanatik, %18,8’i taraftar ve %80,0’i futbol sever olarak tespit edilmiştir.

Tablo 4.

Araştırmada ele alınan değişkenlerin puanların ortalamaları ve normallik varsayımlarına ilişkin betimsel istatistikler

Değişkenler	N	\bar{X}	Ss	Skewness	Kurtosis	p
FTFÖ	247	38,1538	8,81613	-,207	-,768	,000*
İÖA SAPLANTI	247	15,8016	4,06416	,108	-,299	,000*
İÖA KORKULU	247	15,8381	5,18814	-,129	-,478	,000*
İÖA KAYITSIZ	247	22,2591	4,66757	,041	-,004	,006*
İÖA GÜVENLİ	247	20,6599	4,46824	,238	,097	,006*
Makyavelizm	247	13,6316	8,64980	,835	-,017	,000*
Psikopati	247	12,6842	6,36727	,572	-,132	,000*
Narsisizm	247	18,0769	9,38636	,068	-1,093	,000*
Karanlık Üçlü	247	44,3927	19,57588	,193	-,427	,000*

* $p \leq 0,05$

Tablo 4'de araştırmada ele alınan ölçek puanlarına dair ortalama ve normallik varsayımına ilişkin istatistikler verilmiştir. Tablo incelendiğinde normallik varsayımını test etmek amacıyla kullanılan istatistiksel teknikler arasında yer alan çarpıklık-basıklık katsayıları Kurtosis ve Skewness değerlerine ilişkin farklı değer aralıkları bulunmakla birlikte bu değişkenlerde normallik varsayımının sağlanamadığı görülmüştür.

Tablo 5.

Katılımcıların futbol seyirciliği durumu ve cinsiyet dağılımlarına ilişkin ki-kare tablosu

Cinsiyet	Fanatik/Taraftar		Futbolsever	
	n	%	n	%
Erkek	50	98,0	128	63,1
Kadın	1	2,0	75	36,9
Toplam	51	100,0	203	100,0

$\chi^2=23,792$, $df=1$, $p=,000$

Tablo 5'te katılımcıların futbol seyirciliği durumu ve cinsiyet dağılımlarına ilişkin ki-kare tablosu yer almaktadır. Tablo incelendiğinde katılımcıların cinsiyetleri ve taraftarlık durumu karşılaştırıldığında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($p<0,05$). Buna göre fanatik/taraftar bireylerin %98'i erkektir.

Tablo 6.

Katılımcıların futbol seyirciliği durumu ve yaş dağılımlarına ilişkin ki-kare tablosu

Yaş	Fanatik/Taraftar		Futbolsever	
	n	%	n	%
18-25 yaş	4	7,8	6	2,9
26-35 yaş	24	47,1	98	48,0
36-45 yaş	19	37,3	73	35,8
46-55 yaş	4	7,8	27	13,2
Toplam	51	100,0	204	100,0

$\chi^2=3,508$, $df=3$, $p=,320$

Tablo 6'da katılımcıların futbol seyirciliği durumu ve yaş dağılımlarına ilişkin ki-kare tablosu yer almaktadır. Tablo incelendiğinde katılımcıların Futbol Futbolseverlik durumu ve yaş dağılımları karşılaştırıldığında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$).

Tablo 7.

Katılımcıların futbol seyirciliği durumu ve medeni durum dağılımlarına ilişkin ki-kare tablosu

Medeni Durum	Fanatik/Taraftar		Futbolsever	
	n	%	N	%
Evli	17	33,3	126	62,7
Bekar	24	47,1	56	27,9
Boşanmış	10	19,6	19	9,5
Toplam	51	100,0	201	100,0

$\chi^2=14,545$, $df=2$, $p=,001$

Tablo 7’de katılımcıların futbol seyirciliği durumu ve medeni durum dağılımlarına ilişkin ki-kare tablosu yer almaktadır. Fanatik/Taraftar ve Futbolseverlik durumu ve medeni durum dağılımları karşılaştırıldığında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. ($p>0,05$). Buna göre fanatik/taraftar bireylerin %47,1’i bekarken, futbolsever bireylerin %62,7’si evlidir.

Tablo 8.

Katılımcıların futbol seyirciliği durumu ve iş yerindeki pozisyon dağılımlarına ilişkin ki-kare tablosu

İş Yerindeki Pozisyon	Fanatik/Taraftar		Futbolsever	
	N	%	n	%
Beyaz Yaka	27	52,9	128	64,6
Mavi Yaka	24	47,1	70	35,4
Toplam	51	100,0	198	100,0

$x^2=2,365$, $df=1$, $p=,124$

Tablo 8’de katılımcıların futbol seyirciliği durumu ve iş yerindeki pozisyon dağılımlarına ilişkin ki-kare tablosu yer almaktadır. Tablo incelendiğinde katılımcıların futbol futbolseverliği ve iş yerindeki pozisyon durumunun dağılımında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$).

Tablo 9.

Katılımcıların futbol seyirciliği durumu ve gelir düzeyi dağılımlarına ilişkin ki-kare tablosu

Gelir Düzeyi	Fanatik/Taraftar		Futbolsever	
	n	%	N	%
Asgari Ücret	5	9,8	22	10,8
Asgari Ücret-5000	23	45,1	52	25,6
5000-7500	11	21,6	72	35,5
7500-10000	5	9,8	47	23,2
10000-15000	5	9,8	9	4,4
15000 ve üzeri	2	3,9	1	0,5
Toplam	51	100,0	203	100,0

$\chi^2=17,428$, $df=5$, $p=,004$

Tablo 9'da katılımcıların futbol seyirciliği durumu ve gelir düzeyi dağılımlarına ilişkin ki-kare tablosu yer almaktadır. Tablo incelendiğinde katılımcıların futbol seyirciliği durumu ve gelir durumu dağılımları karşılaştırıldığında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($p>0,05$). Buna göre fanatik/taraftar bireylerin %45,1'i asgari ücret-5000 TL arası maaş almaktadır.

Tablo 10.

Katılımcıların futbol seyirciliği durumu ve son bir yılda futbol maçlarının izlenme sıklığı dağılımlarına ilişkin ki-kare tablosu

Son Bir Yılda Futbol Maçlarının İzlenme Sıklığı	Fanatik/Taraftar		Futbolsever	
	N	%	n	%
Hiç	0	0,0	15	7,4
5'den az	1	2,0	56	27,5
10'dan az	3	5,9	45	22,1
Ayda 1-2	12	23,5	46	22,5
Haftada 1-2	16	31,4	33	16,2
Neredeyse her gün	19	37,3	9	4,4
Toplam	51	100,0	204	100,0

$\chi^2=66,282$, $df=5$, $p=,000$

Tablo 10'da katılımcıların futbol seyirciliği durumu ve son bir yılda futbol maçlarının izlenme sıklığı dağılımlarına ilişkin ki-kare tablosu yer almaktadır. Tablo incelendiğinde katılımcıların futbol seyirciliği durumu ve son bir yılda futbol maçlarının izlenme sıklığı dağılımları karşılaştırıldığında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($p>0,05$). Buna göre fanatik/taraftar bireylerin %37,3'ü neredeyse her gün maç izlerken, futbolseverlerin %27,5'i yılda 5 kezden az futbol maçı izlemiştir.

Tablo 11.

Katılımcıların futbol seyirciliği durumu ve son bir yılda futbol maçlarını çoğunlukla nerede izlediğinin dağılımlarına ilişkin ki-kare tablosu

	Fanatik/Taraftar		Futbolsever	
	n	%	N	%
Son Bir Yılda Futbol Maçlarını Çoğunlukla Nerede İzlediği				
Evde	16	31,4	151	79,1
Stadyumda	13	25,5	8	4,2
Kafe-restoran vb.	22	43,1	29	15,2
Diğer(Belirtiniz)	0	0,0	3	1,6
Toplam	51	100,0	242	100,0

$\chi^2=50,038$, $df=3$, $p=,000$

Tablo 11’de katılımcıların futbol seyirciliği durumu ve son bir yılda futbol maçlarını çoğunlukla nerede izlediğinin ilişkin ki-kare tablosu yer almaktadır. Tablo incelendiğinde katılımcıların futbol seyirciliği durumu ve son bir yılda futbol maçlarını çoğunlukla nerede izlediğinin karşılaştırıldığında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($p>0,05$). Buna göre Fanatik/Taraftar bireylerin %43,1’i genellikle maçları kafe-restoranlarda izlerken, futbolsever bireylerin %79,1 evde maç izlemektedir.

Tablo 12.

Katılımcıların futbol seyirciliği durumu ve çoğunlukla bakım veren öncelikli kişinin kim olduğunun dağılımlarına ilişkin ki-kare tablosu

Çoğunlukla Öncelikli Kişi	Bakım Veren	Fanatik/Taraftar		Futbolsever	
		n	%	n	%
Anne		38	74,5	157	78,1
Baba		1	2,0	3	1,5
Anneanne		2	3,9	18	9,0
Babaanne		8	15,7	15	7,5
Diğer		2	4,0	8	4,00
Toplam		51	100,0	201	100,0

$\chi^2=5,057$, $df=5$, $p=,537$

Tablo 12’de katılımcıların futbol seyirciliği durumu ve çoğunlukla bakım veren öncelikli kişinin kim olduğuna ilişkin ki-kare tablosu yer almaktadır. Tablo incelendiğinde katılımcıların futbol seyirciliği durumu ve çoğunlukla bakım veren öncelikli kişi kim olduğunun karşılaştırıldığında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($p>0,05$).

Tablo 13.

Katılımcıların futbol seyirciliği durumu ve eğitim durumu dağılımlarına ilişkin ki-kare tablosu

Eğitim Durumu	Fanatik/Taraftar		Futbolsever	
	n	%	n	%
Ortaokul	1	2,0	5	2,5
Lise	25	49,0	59	29,1
Üniversite	25	49,0	139	68,5
Toplam	51	100,0	203	100,0

$\chi^2=7,341$, $df=2$, $p=,025$

Tablo 13’te katılımcıların futbol seyirciliği durumu ve eğitim durumuna ilişkin ki-kare tablosu yer almaktadır. Tablo incelendiğinde katılımcıların futbol seyirciliği durumu ve eğitim durumu karşılaştırıldığında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($p>0,05$).

Tablo 14.

Katılımcıların futbol seyirciliği durumlarına göre saplantılı bağlanma puanlarının karşılaştırılması

		N	Sıra	Sıra	U	p
			Ortalaması	Toplamı		
Saplantılı	Fanatik/Taraftar	51	137,06	6990,00	4740,00	,325
Bağlanma	Futbolsever	204	125,74	25650,00		

* $p\leq 0,05$

Tablo 14’te Katılımcıların futbol seyirciliği durumlarına göre saplantılı bağlanma puanlarının karşılaştırılması Mann Whitney-U testi ile analiz

edilmiştir. Tablo incelendiğinde araştırmaya katılan katılımcıların futbol seyirciliği durumlarına göre saplantılı bağlanma puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür ($p<0,05$).

Tablo 15.

Katılımcıların futbol seyirciliği durumlarına göre korkulu bağlanma puanlarının karşılaştırılması

		N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Korkulu	Fanatik/Taraftar	51	144,62	7375,50	4354,500	,071
Bağlanma	Futbolsever	204	125,85	25264,50		

* $p\leq 0,05$

Tablo 15'te katılımcıların futbol seyirciliği durumlarına göre korkulu bağlanma puanlarının karşılaştırılması Mann Whitney-U testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde araştırmaya katılan katılımcıların futbol seyirciliği durumlarına göre korkulu bağlanma puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür ($p<0,05$).

Tablo 16.

Katılımcıların futbol seyirciliği durumlarına göre kayıtsız bağlanma puanlarının karşılaştırılması

		N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Kayıtsız	Fanatik/Taraftar	51	134,55	6862,00	4817,000	,442
Bağlanma	Futbolsever	203	125,73	25523,00		

* $p\leq 0,05$

Tablo 16'da Katılımcıların futbol seyirciliği durumlarına göre kayıtsız bağlanma puanlarının karşılaştırılması Mann Whitney-U testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde araştırmaya katılan katılımcıların futbol seyirciliği durumlarına göre kayıtsız bağlanma puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür ($p<0,05$).

Tablo 17.

Katılımcıların futbol seyirciliği durumlarına göre güvenli bağlanma puanlarının karşılaştırılması

		N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Güvenli	Fanatik/Taraftar	51	132,73	6769,00	4961,000	,608
Bağlanma	Futbolsever	204	126,82	25871,00		

*p≤0,05

Tablo 17’de Katılımcıların futbol seyirciliği durumlarına göre saplantılı bağlanma puanlarının karşılaştırılması Mann Whitney-U testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde araştırmaya katılan katılımcıların futbol seyirciliği durumlarına göre güvenli bağlanma puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür (p<0,05).

Tablo 18.

Katılımcıların futbol seyirciliği durumlarına göre Makyavelizm puanlarının karşılaştırılması

		N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Makya	Fanatik/Taraftar	51	155,20	7915,00	3662,000	,002*
velizm	Futbolsever	201	119,22	23963,00		

*p≤0,05

Tablo 18’de Katılımcıların futbol seyirciliği durumlarına göre Makyavelizm puanlarının karşılaştırılması Mann Whitney-U testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde araştırmaya katılan katılımcıların futbol seyirciliği durumlarına göre Makyavelizm puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. (p<0,05). Buna göre Fanatik/ Taraftar bireylerde Makyavelizm puanlarının Futbolsever bireylere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 19.

Katılımcıların futbol seyirciliği durumlarına göre psikopati puanlarının karşılaştırılması

		N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Psikopati	Fanatik/Taraftar	51	172,11	8777,50	2799,500	,000*
	Futbolsever	201	114,93	23100,50		

* $p \leq 0,05$

Tablo 19'da Katılımcıların futbol seyirciliği durumlarına göre psikopati puanlarının karşılaştırılması Mann Whitney-U testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde araştırmaya katılan katılımcıların futbol seyirciliği durumlarına göre psikopati puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. ($p < 0,05$). Buna göre Fanatik/ Taraftar bireylerde psikopati puanlarının Futbolsever bireylere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 20.

Katılımcıların futbol seyirciliği durumlarına göre narsisizm puanlarının karşılaştırılması

		N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Narsisizm	Fanatik/Taraftar	51	143,05	7295,50	4383,500	,091
	Futbolsever	203	123,59	25089,50		

* $p \leq 0,05$

Tablo 20'de Katılımcıların futbol seyirciliği durumlarına göre narsisizm puanlarının karşılaştırılması Mann Whitney-U testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde araştırmaya katılan katılımcıların futbol seyirciliği durumlarına göre narsisizm puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür ($p < 0,05$).

Tablo 21.

Katılımcıların futbol seyirciliği durumlarına göre karanlık üçlü kişilik özellikleri puanlarının karşılaştırılması

		N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Karanlık Üçlü	Fanatik/Taraftar	51	164,08	8368,00	3362,000	,000*
	Futbolsever	204	118,98	24272,00		

*p≤0,05

Tablo 21’de Katılımcıların futbol seyirciliği durumlarına göre karanlık üçlü kişilik özellikleri puanlarının karşılaştırılması Mann Whitney-U testi ile analiz edilmiştir. Tablo incelendiğinde araştırmaya katılan katılımcıların futbol seyirciliği durumlarına göre karanlık üçlü kişilik özellikleri puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. (p<0,05). Buna göre Fanatik/ Taraftar bireylerde psikopati puanlarının Futbolsever bireylerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 22.

Katılımcıların futbol seyirciliği durumları, bağlanma stilleri ve karanlık üçlü kişilik özellikleri arasındaki ilişkiye dair korelasyon tablosu

	İÖA Saplantı	İÖA Korkulu	İÖA Kayıtsız	İÖA Güvenli	Makyavelizm	Psikopati	Narsisizm	Karanlık üçlü
FTFÖ toplam	r -,083	-,132	-,075	-,024	-,172	-,303	-,044	-,201
	p ,187	,035*	,233	,706	,006*	,000*	,485	,001*

*p≤0,05

Tablo da katılımcıların futbol seyirciliği ile bağlanma stilleri ve karanlık üçlü kişilik özelliklerine dair korelasyon tablosu verilmiştir. Tablo incelendiğinde FTFÖ puanı ve İÖA Korkulu bağlanma arasında negatif yönlü düşük ilişki

bulunmaktadır. Buna göre katılımcıların korkulu bağlanma puanı arttıkça, fanatiklik puanları artmaktadır. FTFÖ ve kişilik özellikleri arasındaki ilişki incelendiğinde FTFÖ toplam puan ile karanlık üçlü toplam puan, Makyavelizm alt boyutu ve psikopati arasında düşük düzeyde negatif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Buna göre futbolseverlik artıp fanatizm azaldıkça, karanlık üçlü kişilik özellikleri azalmaktadır ($p<0,05$).

5. BÖLÜM

TARTIŞMA

Bu araştırmada, futbol seyircilerinin fanatik, taraftar ve futbolsever olmalarına göre bağlanma biçimleri ile kişilik özellikleri ele alınmıştır. Alanyazın incelendiğinde, seyircilerin fanatik, taraftar ve futbolsever olma durumlarına göre çeşitli açılardan ele alındıkları; ancak bağlanma ve kişilik özellikleri açısından ele alan herhangi bir çalışmanın bulunmadığı anlaşılmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre katılımcıların büyük kısmı (%50,2) kayıtsız bağlanma stiline sahiptir. Bunu güvenli bağlanma stili (%38,8) takip etmektedir. Ardından ise korkulu (%2,4) ve saplantılı (%1,2) gelmektedir. Katılımcıların %80'i futbolsever, %18,8'i taraftar, %1,2'si fanatiktir. Fanatik ve taraftar bireylerin neredeyse tamamının (%98) erkek cinsiyette olduğu görülmüştür. Sarıkulak ve Koca (2019), özellikle kadın taraftarlarla yaptıkları çalışma sonucunda taraftar olma durumunun halen erkek hakimiyetinde olduğunu ve taraftarlık kavramı içinde kadınların erkekler gibi gerçek bir taraftar olarak kabul göremediklerini belirtmişlerdir. Koçer (2012) yaptığı çalışmada kadınların takım destekleme, olaylardan etkilenme ve tahrik, şiddet ve saldırganlık durumlarının erkeklere oranla düşük olduğunu göstererek kadınların şiddet ve holiganizm açısından da erkeklere kıyasla oldukça düşük eğilimde olduğunu ifade etmiştir. Gültekin Salman (2016) sadakat, ilgililik, bağlılık, özdeşleşme gibi kavramların bir alternatifi olarak takımla bağlantı üzerine yaptığı çalışmada, erkeklerin kadınlara kıyasla takıma daha fazla bağlantıda olduğunu belirtmiştir. Kural'ın (2017) futbol taraftarları üzerine yaptığı araştırmasında ise cinsiyet değişkenine göre farklılık tespit edilmemiştir.

Katılımcıların seyircilik durumları ve yaş değişkeni arasında anlamlı bir farklılık yoktur. Sporda seyirci saldırganlığı ve fanatizmi ele aldığı çalışmasında Gümüştül (2016), yaş değişkenine göre seyirci saldırganlığının farklılaştığını tespit etmiştir. Buna göre davranışsal, bilişsel ve duyuşsal olarak 44 yaş ve üzeri bireyler sporda seyirci saldırganlığına daha yatkındır. Afyon ve Metin'in (2014) araştırmasında da üst yaş grubu bireylerin sporda saldırganlığa daha yatkın olduğu belirtilmiştir.

Futbolseverlik durumunun medeni duruma göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelendiğinde fanatik ve taraftarların %47,1'inin bekar (hiç evlenmemiş) ve %19,6'sının boşanmış olduğu, futbolsever bireylerin ise %62,7'sinin evli olduğu görülmüştür. Durgutluoğlu (2020) çalışmasında futbolda fanatikliğin kurumsal aidiyet alt boyutunun medeni durum değişkenine göre farklılaşmadığı, ancak şiddete yönelik düşünce ve eylem alt boyutlarında farklılaştığı tespit edilmiştir. Buna göre dul bireylerin evli ya da bekar olanlara göre şiddete yönelik düşünce ve eylem alt boyutlarından daha yüksek aldıkları görülmüştür. Yıldız (2014) futbol taraftarlarında öfke belirtileri, öfkeye yönelik düşünceler ve intikam tepkileri bakımından yaptığı incelemede bekarların evlilere göre daha yüksek puanlar aldığını ve anlamlı farklar olduğunu belirtmiştir. Gümüştül'ün (2016) araştırmasında ise medeni duruma göre sporda seyirci saldırganlığı bakımından evli bireyler, bekar ve dul bireylere göre davranışsal, bilişsel ve duyuşsal olarak sporda seyirci saldırganlığına daha yatkındır.

Fanatik / taraftar bireylerin %45,1'inin asgari ücret ile 5.000 TL arasında aylık gelire sahip olduğu görülmüştür. Gümüştül'ün (2016) çalışmasında sporda seyirci saldırganlığı düzeyi ile gelir düzeyi arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Durgutluoğlu'nun (2020) çalışmasında ise gelir düzeyinin futbol fanatikliğinde anlamlı bir farklılık sağladığı tespit edilmiştir. Buna göre gelir düzeyinin azalmasıyla beraber fanatikleşme düzeyi artmaktadır. Açak ve diğerleri (2018) de araştırmalarında benzer bir sonuç elde etmişlerdir.

Fanatik / taraftar bireylerin %37,3'ü neredeyse her gün, %31,4'ü ise haftada 1-2 kez maç izlemektedir. Futbolsever bireylerde en yüksek çıkan %27,5'lik oran bu kişilerin yılda 5 kez ve daha az maç izlediklerini göstermektedir. Fanatik ve taraftar bireyler genellikle maçları kafe ve restoranlarda izlerken (%43,1), futbolsever bireylerin büyük kısmı (%79,1) maçları evde izlemektedir. Yıldız (2014) da yaptığı çalışmada araştırmaya katılanların %61,1'inin evde %18,6'sının kafe-kıraathanede, %11,3'ünün stadyumda ve %9,1'inin ise başka yerlerde izlediğini belirtmiştir. Ancak bu çalışmada katılımcılar arasında fanatik, taraftar ya da futbolsever şeklinde bir ayırım yoktur. Futbol seyircilerindeki bu ayırımla birlikte maç izlenen yere göre yapılmış bir çalışmaya rastlanamamıştır.

Katılımcıların futbolseverlik durumları eğitim düzeylerine göre farklılık göstermektedir. Futbolsever bireylerin büyük çoğunluğu (%68,5) üniversite mezunudur. Koçer (2012) şiddet ve saldırganlık eğiliminin, ilköğretim ve lise mezunu olanlarda üniversite mezunlarına göre daha fazla olduğunu belirtmiştir. Çağlayan (2003) da benzer şekilde eğitim düzeyi azaldıkça futbolda şiddet davranışının arttığını ortaya koymuştur. Kural (2017) çalışmasındaki katılımcıların, maçlardaki olayların nedenlerine dair en çok ifade edilen düşüncelerinin, eğitim seviyesinin yetersizliği olduğunu belirtmiştir.

Katılımcıların seyircilik durumlarına göre saplantılı, korkulu, kayıtsız ve güvenli bağlanma düzeyleri farklılık göstermemektedir. Literatürde futbol seyircilik durumuna göre bağlanma stillerini ele alan herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Fanatik / taraftar bireylerde Makyavelizm puanlarının futbolsever bireylere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Ancak katılımcıların seyircilik durumlarına göre narsisizm düzeyleri farklılık göstermemektedir. Özellikle psikopati yüksek tespit edilmiştir. Fanatizm gelişen kişilerde sınırda kişilik bozukluğu, narsisizm, bağımlılık, antisosyal ve paranoid kişilik bozukluğu görüldüğü literatürde belirtilmiştir (Göka ve Göka, 2009). Benzer bulgular Yörük'ün (2014) araştırmasında da saptanmış ve narsisistik, paranoid,

histrionik kişilik yapısı gösterenlerde takım özdeşleşmesi daha yüksek bulunmuştur.

Katılımcıların futbolseverlik düzeyleri arttığında ve fanatik-taraftar olma düzeyleri azaldığında, karanlık üçlü kişilik özellikleri de azalmaktadır. Fanatik/taraftar bireylerde Makyavelizm ve psikopati puanlarının futbolsever bireylere göre daha yüksek olması bu bulguyu destekler niteliktedir.

6. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1 Sonuç

Bu çalışmada futbol seyircilerinin fanatik, taraftar ve futbolsever olma durumlarına göre bağlanma biçimleri ve karanlık üçlü (Makyavelizm, Psikopati, Narsisizm) kişilik özellikleri incelenmiştir.

Araştırma sonuçlarına göre fanatik/taraftar olan futbol seyircilerinin daha çok erkek cinsiyette olduğu görülmüştür. Bunun yanında hiç evlenmemiş ya da boşanmış kişilerin evlilere kıyasla daha fazla fanatik/taraftar özelliği taşıdığı da belirlenmiştir. Gelir düzeylerine göre fanatik/taraftar olan kişilerin daha çok asgari ücret- 5.000 TL aralığında bir geliri olduğu tespit edilmiştir. Son bir yılda maç izleme sıklığı açısından yapılan incelemede fanatik/taraftar bireylerin çoğunluğu neredeyse her gün maç izlerken futbolsever olarak tespit edilen kişilerin çoğunun 5 kereden az maç izlediği görülmüştür. Fanatik/taraftar kişilerin maçları daha çok kafe-restoran vb. ortamlarda, futbolseverlerin ise evde izlemeyi tercih ettikleri belirlenmiştir. Futbol seyircilerinden futbolsever olanlarının ağırlıklı olarak üniversite mezunu olduğu da tespit edilmiştir.

Araştırmada fanatik/taraftar bireylerin futbolsever bireylere göre daha fazla Makyavelizm ve psikopati kişilik özelliklerine sahip oldukları, futbolseverliğin artıp fanatizmin azalması durumunda karanlık üçlü kişilik özelliklerinin azaldığı görülmüştür. Fanatik/taraftar ve futbolsever bireylerin bağlanma biçimleri açısından yapılan incelemede anlamlı bir fark olmadığı görülmekle birlikte korkulu bağlanma arttıkça fanatikliğin arttığı tespit edilmiştir.

6.2 Öneriler

Fanatik/taftar kişilerin futbolsever olanlara kıyasla daha fazla Makyavelizm ve psikopati kişilik özelliklerine sahip olmaları sonucuna dayanarak,

- Özellikle tuttuğu takımla ilgili olarak abartılı tutum ve davranışlar sergileyen,
- Takımının maç kaybetmesi sonrasında agresif ve saldırgan davranışları olduğunu söyleyen ve/veya yakınları tarafından öyle olduğu ifade edilen,
- Kendisini fanatik / koyu taraftar olarak niteleyen ya da klinisyenin öyle olabileceğine dair gözlemleri olan vakalarda, danışanın psikopati açısından değerlendirilmesi, antisosyal kişilik yapılanması olup olmadığına bakılması yararlı olabilir.
- Ayrıca bu tür danışanlarda güvensiz bağlanma biçimi, özellikle de korkulu bağlanma çerçevesinde bir inceleme faydalı olabilir.

Futbol seyirciliğinde fanatizm davranışlarının ele alındığı çalışmaların genellikle spor alanlarından çıktığı görülmektedir. Araştırma sonuçlarımıza dayanarak Türkiye’de sıklıkla rastlanan futbol fanatizminin klinik psikolojide de daha fazla ele alınması gerektiği düşünülmektedir.

- Bu kapsamda futbol seyirciliği durumu, bağlanma stilleri ve kişilik özellikleri gibi değişkenlerin çeşitli çalışmalarda farklı örneklerle yapılması sonraki araştırmacılara önerilmektedir.
- Bu çalışmada İstanbul ilinde, aktif çalışma hayatındaki 18 yaş üstü bireyler ele alındığından işsizlerin, ergenlerin, köy ve kasabada yaşayan kişilerin dahil edildiği farklı örneklem gruplarıyla çalışılarak sonuçların daha da genelleştirilebilmesi sağlanabilir.
- Ayrıca maç öncesi çeşitli ritüelleri olan ya da yanında belli kişiler olmadan maça gitmeyen kişiler göz önünde bulundurularak obsesif kişilik ya da bağımlı kişilik özellikleri açısından da bu yönde araştırmalar yapılması literatüre katkı sağlayabilir.

KAYNAKÇA

- Açak, M., Düz, S., Karataş, Ö., Karademir T., Kurak K., Bayer, R. (2018) Türkiye Futbol Federasyonu 1.Ligindeki Taraftarlarının Fanatiklik Durumlarının İncelenmesi. Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 20(3).
- Afyon, M., Metin, S. C. (2014) Muğla süper amatör ligindeki futbolcuların saldırganlık düzeylerinin incelenmesi. Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi, 6(1), 5-11.
- Ainsworth, M. D., Bell, S. (1970) Attachment, Exploration and Seperation: Illustrated by the Behaviour of One-Year Olds in Strange Situation. Child Development, 41(1), 49-67.
- Akşar, T., Merih, K. (2006) Futbol Ekonomisi. İstanbul: Literatür Yayınları.
- Arıkan, A. N. (2000) Farklı Branşlardaki Spor Seyircilerinin Sosyo-Kültürel Profili ve İzleyicilik Durumları Üzerine Bir Araştırma. Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Ashton, M. C., Book, A., Hodson, G., Lee, K., Visser, B., Volk, A. (2018) Is the Dark Triad Common Factor Distinct from Low Honesty-Humility? Journal of Research in Personality, 73, 123-129.
- Atkinson ve Hilgard. (2016) Psikolojiye Giriş (4 b.). (E. Smith, S. Nolen-Hoeksema, B. Fredrickson, G. Loftus, D. Bem, S. Maren, Dü, Ö. Öncül, D. Ferhatoğlu, Çev.) Ankara, Yenimahalle, Türkiye: Arkadaş.
- Ayan, S. (2006) Şiddet ve Fanatizm. C. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 7(2), 191-209.
- Bakırcıoğlu, R. (2012) Ansiklopedik Eğitim ve Psikoloji Sözlüğü. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Balkış Baymur, F. (2017) Genel Psikoloji (26. b.). (H. Öztoprak , Dü.) İstanbul: İnkılap Kitabevi Yayın Sanayi.
- Bartholomew, K. (1990) Avoidance of intimacy an attachmnt perspective. Journal of Social and Personal Relationships, 7(2), 147-178.
- Bartholomew, K., Horowitz, L. M. (1991) Attachment styles among young adults: A test of four-category model. Journal of Personality and Social Psychology, 61(2), 226-244.

- Başaran, K. (2017) Sivas-Kayseri: Türkiye'nin En Büyük Futbol Faciası. İstanbul: İletişim Yayınevi.
- Bayramoğlu, E. (2019) Ölümlülük Manipülasyonunun, Bağlanma Türlerinin ve Karanlık Üçlü Kişilik Özelliklerinin Risk Alma Davranışına Etkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Bowlby, J. (2013) Bağlanma (2 b.). (A. Beyaz, Dü., T. V. Soylu, Çev.) İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Can, A. (2014) SPSS ile Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi (3 b.). Ankara: Pegem Akademi Yay.
- Christie, R., Geis, F. (1970) Studies in Machiavellianism. New York: Academic Press.
- Çağlayan, H. S. (2003) Futbol Seyircisini Şiddete Yönelten Faktörler. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Donuk, B. (2005) Spor Yöneticiliği ve İstihdam Alanları. İstanbul: Ötüken Yayınevi.
- Donuk, B., Şenduran, F. S. (2006) Futbolun Anatomisi. İstanbul: Ötüken Yayınevi.
- Dozier, M., Stovall-McClough, K., Albus, K. (2008) Attachment and Psychopathology in Adulthood. J. Cassidy, P. Shaver içinde, Handbook of Attachment: Theory, Research and Clinical Applications (s. 718-744). New York: The Guilford Press.
- DuPont, F. (2012) Game Plan: A Radical Approach to Decision Making in the National Football League. Paperback, 1.
- Duran, A. (2013) Vücut Geliştirme ve Fitness Salonlarına Giden Bireylerin Beklentileri (Lefkoşa Örneği). Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Yakın Doğu Üniversitesi, Lefkoşa.
- Durgutluoğlu, M. (2020) Futbol taraftarlarının fanatiklik düzeyleri ile psikolojik bağlılıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Erdoğan, B. (2018) Karanlık Üçlü Kişilik Özelliklerine Sahip Üniversite Öğrencileriyle Kendine Zarar Verme Davranışı Gösterenlerin Saldırganlık ve Risk Alma Davranışlarının Karşılaştırılması. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

- Erkal, M., Baloğlu, E., Baloğlu, F. (1997) Ansiklopedik Sosyoloji Sözlüğü. İstanbul: Der Yayınları.
- Erkal, M., Özbay, G., Ayan, D. (1998) Sosyolojik Açıdan Spor. İstanbul: Der Yayınları.
- Feeney, J., Noller, P. (1990) Attachment style as a predictor of adult romantic relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 58(2), 281-291.
- Fişek, K. (1997, 11 18) İç Barışın Bütün Şartları Mevcut. *Hürriyet Gazetesi*.
- Foster, J. D., Campbell, W. (2007) Are There Such Things as Narcissists in Social Psychology? A Taxometric Analysis of the Narcissistic Personality Inventory. *Personality and Individual Differences*, 43(6), 1321-1322.
- fotomac.com.tr. (2015, Nisan 04) Nisan 12, 2020 tarihinde <https://www.fotomac.com.tr/fenerbahce/2015/04/04/fbahce-takim-otobusune-saldiri>. adresinden alındı
- Galeano, E. (1998) Gölgede ve Güneşte Futbol. (E. Önalp, M. Kutlu, Çev.) İstanbul: Can Yayınları.
- García, G. M. (2009) Narcissism, Self-Esteem and Self-Worth as Predictors of Aggression. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, The University of Tennessee, Chattanooga.
- Göka, E., Göka, S. (2009) Fanatizmin Psikodinamiği. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 10, 325-331.
- Grieve, R., Mahar, D. (2010) The Emotional Manipulation-Psychopathy Nexus: Relationships with Emotional Intelligence, Alexithymia and Ethical Position. *Personality and Individual Differences*, 48(8), 945-950.
- Griffin, D. W., Bartholomew, K. (1994) Models of the self and other: Fundamental dimensions underlying measures of adult attachment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67(3), 430-445.
- Gültekin Salman, G. (2016) Türk Futbol Taraftarların Bağlantı Noktalarının İncelenmesi Ve Ölçek Güvenirliliğinin Test Edilmesi. *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, 29, 101-142.
- Gümüş, A. (2000, 7 2) Holiganizm Anlaşılabilir mi? *Radikal Gazetesi*.

- Gümüşgöl, O. (2016) Futbol seyircilerinde saldırganlık, şiddet ve holiganizme yönelik davranışların önlenmesinde serbest zaman etkinliklerine katılım etkisinin incelenmesi. Yayınlanmamış doktora tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- Güneş, İ. (2010) Futbol Ekonomisi. Adana: Karahan Yayınları.
- Güney, S. (2001) Yönetim ve Organizasyon. Ankara: Nobel Yayınları.
- Hamarta, E., Deniz, M. E., Durmuşoğlu Saltalı, N. (2009) Attachment Styles as A Predictor of Emotional Intelligence. Educational Sciences: Theory, 9, 195-229.
- Hogan, R. (2002) Kişilik ve Kurumların Kaderi. (A. Baltaş, Çev.) İstanbul: Remzi Kitabevi.
- İnan, E. (2015) Narsistik Kişilik Örgütlenmesinin Bağlanma Kuramı Çerçevesinde Ele Alınması: Vaka Örneği. Ayna Klinik Psikoloji Dergisi, 2(1), 1-12.
- İnanç, B., Yerlikaya, E. E. (2012) Kişilik Kuramları. Ankara: Pegem Yayınları.
- Jonas, D. N., Paulhus, D. (2014) Introducing the Short Dark Triad (SD3): A Brief Measure of Dark Personality Traits. Assessment, 21, 28-41.
- Jonason, P. K., Webster, G. (2010) The Dirty Dozen: A Consice Measure of the Dark Triad. Psychological Assessment, 22(2), 420-432.
- Jonason, P. K., Richardson, E., Potter, L. (2015) Self-Reported Creative Ability and the Dark Triad Traits: An Exploratory Study. American Psychological Association, 9(4), 488-494.
- Joy, B., Weil, E., Giulianotti, R., Alegi, P., Rollin, J. (2005) Football. Aberdeen: Encyclopaedia Britannica.
- Karaaziz, M., Erdem Atak, İ. (2013) Narsisizm ve Narsisizmle İlgili Araştırmalar Üzerine Bir Gözden Geçirme. Nesne Dergisi, 1(2), 44-59.
- Karagözlüoğlu, C., Ay, S. (1999) Futbol Seyircisinde Saldırganlık Eğilimleri: İstanbul Örneği. Futbol Bilim ve Teknoloji Dergisi, 6(3), 27-31.
- Kavzaoğlu, Ö. S., Kesebir, S., Üstündağ, F. M. (2011) Bağlanma ve Psikopatoloji. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 3(2), 321-342.
- Kleinman, P. (2015) Psiko101 (7. b.). (H. Kaplan, Çev.) İstanbul: Okyanus.
- Koç, E. (2010, Aralık) Gabriel Marcel'e Göre Fanatizm. SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi(22), 127-138.

- Koçer, M. (2012) Futbol Derneklerine Üye Olan Taraftarların Şiddet ve Holiganizm Eğilimlerinin Belirlenmesi: Kayseri Örneği. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(32), 111-135.
- Kola, N. (1995, 12 23-29) Delikanlı Taraftar Ayağa Kalksın. Aksiyon Dergisi, 2(55), 24-29.
- Konduz , N. (2015) DSM-5'e Göre Kişilik Bozukluğu Tanısı Alan Hastaların Kişilerarası İşlevsellikte Yetersizlik Düzeyleri . Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- Kökçü, F., Kesebir, S. (2010) İki Uçlu Olgular ve Çocuklarında Bağlanma Biçimi'nin Mizaç, Kişilik ve Klinik Özellikler İle İlişkisi: Kontrollü Bir Çalışma. Türk Psikiyatri Dergisi(21), 1-9.
- Köroğlu, E. (2015) Psikiyatri Sözlüğü. Ankara: HYB Basım Yayın.
- Kural, S. (2017) Futbol Süper Lig Takım Taraftarlarının Sporda Fanatizm ve Şiddete İlişkin Görüşleri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara
- Kurt, D., Yıldız, E. (2017) Kişilik Kuramları Gerçek Yaşamdan Kişilik Analizi Örnekleriyle. Ankara: PEGEM Akademi.
- Magai, C., Hunziker, J., Mesias, V., Culver, L. C. (2000). Adult attachment styles and emotional biases. International Journal of Behavioral Development, 24(3), 301-309.
- Morgan, T. (2002) Psikoloji'ye Giriş. (S. Karakaş, R. Eski, Çev.) Konya: Eğitim Akademi.
- Morsünbül, Ü., Çok, F. (2011) Bağlanma ve İlişkili Değişkenler. Current Approaches in Psychiatry/Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 3(3), 553-570.
- Newman, J. P., MacCoon, D., Vaughn, L., Sadeh, N. (2005) Validating a Distinction Between Primary and Secondary Psychopathy with Measures of Grey's BIS and BAS Constructs. Journal of Abnormal Psychology, 114(2), 319-323.
- O'boyle, E. H., Forsyth, D., Banks, G., Mcdaniel, M. (2012) A Meta-Analysis of the Dark Triad and Work Behavior: A Social Exchange Perspective. Journal of Applied Psychology, 97(3), 557-579.

- Öğüt Eker, G. (2010). Futbolun Dayanılmaz Çekiciliği, Büyülenen Taraftar Portresi, Fanatizm ve Beşiktaş. *Milli Folklor*, 22(85), 173-182.
- Öngider, N. (2013) Anne-Baba İle Okul Öncesi Çocuk Arasındaki İlişki. *Current Approaches in Psychiatry/Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 5(4), 420-440.
- Özsoy, E., Ardiç, K. (2017) Karanlık Üçlü'nün (Narsisizm, Makyavelizm ve Psikopati) İş Tatminine Etkisinin İncelenmesi. *Yönetim ve Ekonomi*, 24(2), 391-406.
- Paulhus, D. L., Williams, K. (2002) The Dark Triad of Personality: Narcissism, Machiavellianism and Psychopathy. *Journal of Research in Personality*, 36(6), 556-563.
- Pehlivan Türk, B. (2004) Otistik Bozukluğu Olan Çocuklarda Bağlanma. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 15(1).
- Polat, E., Sönmezoğlu, U. (2016) Futbol Taraftarlarını Şiddete Yönelten Faktörlerin İncelenmesi. *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(1), 471-489
- Saltık, Y. (2002) Türkiye'de Taraftarlık Anlayışı ve Futbolda Holiganizm.
- Sardoğan, M.E., Kaygusuz, C. (2006) Antisosyal Kişilik Bozukluğu Tanısı Almış ve Almamış Bireylerin Duygusal Zeka Düzeyleri Açısından İncelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 7(1), 85-102
- Sarıkulak, İ., Koca, C. (2019, Aralık) Futbol Taraftarlığı Alanında Kadınları Marjinalleştiren Doxalar. *Spor Bilimle İlişkili Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 246-263. <http://www.dergipark.org.tr/jssr> adresinden alındı
- Savaş, İ. (1989) *Spor Sözlüğü Terimler ve Açıklamaları* (1 b.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Sennett, R. (1996) *Kamusal İnsanın Çöküşü*. (S. Durak, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Shird, R. (2013) *Step Up Your Football Knowledge*. Lulu Press.
- Soysal, A. Ş., Bodur, Ş., İşeri, E., Şenol, S. (2005) Bebeklik Dönemindeki Bağlanma Sürecine Genel Bir Bakış. *Klinik Psikiyatri*, 8(2), 88-89.
- sozcu.com.tr. (2018, Nisan 20) Nisan 12, 2020 tarihinde <https://www.sozcu.com.tr/2018/spor/senol-gunesi-yaralayan-kisi-gozaltina-alindi-2360917/>. adresinden alındı

- Sönmez, V., Alacapınar, F.G. (2016) Örneklendirilmiş Bilimsel Araştırma Yöntemleri (4 b.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sümer, N., Ünal, S., Selçuk, E., Kaya, B., Polat, R., Çekim, B. (2009, Haziran) Bağlanma ve Psikopatoloji: Bağlanma Boyutlarının Depresyon, Panik Bozukluk ve Obsesif-Kompulsif Bozuklukla İlişkisi. Türk Psikoloji Dergisi, 24(63), 38-45.
- Tanış, Z. İ. (2014) Yetişkinlerde Bağlanma Stilleri ve Öfke Tarzları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Haliç Üniversitesi, İstanbul.
- Toplu Yaşlıoğlu, D., Atılğan, Ö. (2018) Karanlık Üçlü Örneği: Türkçeye Uyarlama, Güvenilirlik ve Geçerlilik Çalışması. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 5(3), 725-739.
- Türk Dil Kurumu. (2011) 5 25, 2020 tarihinde TDK: <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- Türk Dil Kurumu. (2018) 9 25, 2018 tarihinde TDK: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5b4e38a4389e66.69520883 adresinden alındı
- Türk, B. B. (2016) Yetişkinlerde Bağlanma Biçimleri Kişilik Özellikleri Ve Bu Özelliklerin Ruhsal Sorunlarla İlişkinin Araştırılması . Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Işık Üniversitesi, İstanbul.
- Uysal, A. N. (2016) Predicting Relationship Satisfaction: Dark Triad Personality Traits, Love Attitudes, Attachment Dimensions. Graduation Thesis. İstanbul: Doğuş University Institute of Social Sciences Master of Arts in Clinical Psychology.
- Voigt, D. (1998) Spor Sosyolojisi (Cilt 5). (A. Atalay, Çev.) İstanbul: Alkım Yayınları.
- Willemsen, E., Marcel, K. (2017, Eylül 22). www.scu.edu. Nisan 17, 2020 tarihinde <https://www.scu.edu/ethics/focus-areas/more/resources/implications-for-infant-placement-decisions/> adresinden alındı

- Yakut, Ö. (2006) Eğitim Yöneticilerinin Liderlik Davranışları ve Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi (Küçükçekmece İlçesi Örneği). Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Yalçın, Ö., Erdoğan, A. (2013) Şiddet ve Agresyonun Nörobiyolojik, Psikososyal ve Çevresel Nedenleri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 5(4), 388-419.
- Yetiş, Ö.Y. (2010) Üniversite Öğrencilerinde Kişilik Bozukluğu Yaygınlığı ve Sorun Çözme Beceriler İle İlişkisinin İncelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Yörük, S. (2014). Fanatik futbol taraftarlarında madde kullanımı ile çocukluk çağı travması, benlik saygısı ve kişilik bozukluklarının ilişkisinin araştırılması. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, İzmir
- Yıldız, M. (2012, Haziran) Bağlanma Kuramı Açısından Yaşlılık Dönemine Genel Bir Bakış. *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 36(1), 1-2.
- Yıldız, M. (2014) Futbol Taraftarlarının Şiddet Gösterme Davranışlarının, Sürekli Öfke Ve Öfke İfade Tarzlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Haliç Üniversitesi, İstanbul.

EKLER

Ek 1

Katılımcı bilgilendirme ve aydınlatılmış onam formu

Futbol Seyircilerinin Fanatik, Taraftar ve Futbolsever Olmalarına Göre Bağlanma Biçimleri ve Kişilik Özelliklerinin İncelenmesi

Sayın Katılımcı,

Bu anket, Yakındoğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Ana Bilim Dalı, Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı kapsamında Prof. Dr. Ebru Çakıcı danışmanlığında Engin Yıldırım tarafından yürütülen bir tez çalışmasının parçasıdır. Bu anket aracılığıyla toplanan veriler futbol seyircilerinin fanatik, taraftar ve futbolsever olmalarına göre bağlanma biçimleri ve kişilik özelliklerinin incelenmesi için kullanılacaktır.

Bu araştırmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayalıdır. Kimlik bilgileriniz sorulmamaktadır ve sonuçlar kişisel olarak değil grup ortalaması olarak raporlandırılacaktır. Bu çalışma süresince toplanan veriler, yalnızca akademik araştırma amacı ile kullanılacaktır ve yalnızca ulusal/uluslararası akademik toplantılarda ve/veya yayınlarda sunulacaktır.

Aşağıda bulunan anketi doldurarak, araştırmaya katılmayı kabul etmiş olacaksınız.

Engin YILDIRIM
Yakın Doğu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Psikoloji Ana Bilim Dalı
Klinik Psikoloji
Yüksek Lisans Öğrencisi
enginyildirim@birdokuz.com

Prof. Dr. Ebru ÇAKICI
Yakın Doğu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Psikoloji Ana Bilim Dalı
Öğretim Üyesi
İngilizce Bölüm Başkanı
ebru.cakici@neu.edu.tr

Ek 2**Sosyodemografik form**

Lütfen aşağıdaki kişisel bilgileriniz ile ilgili soruları cevaplayınız.

1. Cinsiyetiniz?
a) Erkek b) Kadın
2. Yaşınız, belirtiniz
3. Medeni Durumunuz?
a) Evli b) Bekâr c) Boşanmış
4. Varsa çocuk sayısı, belirtiniz
5. Eğitim durumunuz?
a) İlkokul b) Ortaokul c) Lise d) Üniversite e) Lisansüstü
6. İş yerindeki pozisyonunuz?
a) Beyaz Yaka b) Mavi Yaka
7. Gelir Düzeyiniz (TL)
a) Asgari Ücret b) Asg.Ücret-5000 c) 5000-7500 d) 7500-10000
e) 10000-15000 f) 15000 ve üzeri
8. Siz dahil kaç kardeşsiniz? Belirtiniz
9. Siz kaçınıcı çocuksunuz? Belirtiniz
10. Nasıl bir aile yapısında büyüdünüz?
a) Çekirdek (Anne-Baba-Çocuklar)
b) Geniş Aile (Anne- Baba- Çocuklar- Diğer Akrabalar)
c) Boşanmış (Siz kaç yaşındayken? Belirtiniz

11. Anne – Babanızla ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi uygundur?

Anne a) Sağ b) Vefat Etti (Siz kaç yaşındayken? Belirtiniz)

Baba a) Sağ b) Vefat Etti (Siz kaç yaşındayken? Belirtiniz)

12. Eğer evlat edinildiyse siz kaç yaşındayken? Belirtiniz

13. Eğer üvey anne-baba ile büyüdüyse siz kaç yaşındayken hayatınıza girdi? (Belirtiniz)

14. Çocukluğunuzda size bakım veren öncelikli kişi kimdir? **(Sadece 1 seçeneği işaretleyiniz)**

a) Anne b) Baba c) Anneanne d) Babaanne e) Abi f) Abla
g) Bakıcı h) Diğer (Belirtiniz)

15. Son 1 yılda ne sıklıkla futbol maçı izlediniz?

a) Hiç b) 5'den az c) 10'dan az d) Ayda 1-2 e) Haftada 1-2
f) Neredeyse her gün

16. Son 1 yılda futbol maçlarını çoğunlukla nerede izlediniz? **(Sadece 1 seçeneği işaretleyiniz)**

a) Evde b) Stadyumda c) Kafe-restoran vb. d) Diğer (Belirtiniz)

17. Son 1 yılda futbol maçlarını çoğunlukla kim(ler)le izlediniz? **(Sadece 1 seçeneği işaretleyiniz)**

a) Yalnız b) Arkadaşlarla c) Akrabalarla d) Tanımadığım diğer kişilerle

Ek 3**Futbol taraftarı fanatiklik ölçeği (FTFÖ)**

Lütfen aşağıdaki ifadeleri okuduktan sonra kendinizi değerlendirip sizin için en uygun seçeneği işaretleyiniz.

1. Canlı yayınlarda spikerin takımım aleyhine yaptığı yorumlara çok sinirlenirim.

a) Kesinlikle Katılıyorum b) Katılıyorum c) Katılmıyorum d) Hiç Katılmıyorum

2. Takımımın maçlarını izlemek için stadyumlara giderim.

a) Kesinlikle Katılıyorum b) Katılıyorum c) Katılmıyorum d) Hiç Katılmıyorum

3. Takımımın sembollerini gösteren kıyafet ve malzemelerle maça giderim.

a) Kesinlikle Katılıyorum b) Katılıyorum c) Katılmıyorum d) Hiç Katılmıyorum

4. Stattaki bütün tezahürlara eşlik ederim.

a) Kesinlikle Katılıyorum b) Katılıyorum c) Katılmıyorum d) Hiç Katılmıyorum

5. Maç esnasında kızdığımda sahaya yabancı cisim atabilirim.

a) Kesinlikle Katılıyorum b) Katılıyorum c) Katılmıyorum d) Hiç Katılmıyorum

6. Tribünlerle ilgilenmekten çoğu zaman golü göremediğim olur.

a) Kesinlikle Katılıyorum b) Katılıyorum c) Katılmıyorum d) Hiç Katılmıyorum

Ek 4

İlişki ölçekleri anketi (İÖA)

Aşağıda yakın duygusal ilişkilerinizde kendinizi nasıl hissettiğinize ilişkin çeşitli ifadeler yer almaktadır. Yakın duygusal ilişkilerden kastedilen arkadaşlık, dostluk, romantik ilişkiler ve benzerleridir. Lütfen her bir ifadeyi bu tür ilişkilerinizi düşünerek okuyun ve her bir ifadenin sizi ne ölçüde tanımladığını aşağıdaki 7 aralıklı ölçek üzerinde değerlendiriniz.

1-----2-----3-----4-----5-----6-----7
 Beni Hiç Beni Kısmen Tamamıyla
 Tanımlamıyor Tanımlıyor Beni Tanımlıyor

1	Başkalarına kolaylıkla güvenemem.	1	2	3	4	5	6	7
2	Kendimi bağımsız hissetmem benim için çok önemli.	1	2	3	4	5	6	7
3	Başkalarıyla kolaylıkla duygusal yakınlık kurarım.	1	2	3	4	5	6	7
4	Bir başka kişiyle tam anlamıyla kaynaşıp bütünleşmek isterim.	1	2	3	4	5	6	7
5	Başkalarıyla çok yakınlaşırsam incitileceğimden korkuyorum.	1	2	3	4	5	6	7
6	Başkalarıyla yakın duygusal ilişkilerim olmadığı sürece oldukça rahatım.	1	2	3	4	5	6	7

ÖZGEÇMİŞ

Engin YILDIRIM, lisans eğitimini Anadolu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümünde tamamlamıştır. 1995 yılında kurumsal iş hayatına adım atarak satış, pazarlama, insan kaynakları ve eğitim bölümlerinde uzman ve yönetici pozisyonlarında görev almıştır.

Yöneticilik dönemlerinde koçlukla tanışmasının ardından birçok koçluk eğitim programına katılmış ve 2011 yılında ICF (International Coach Federation) temel koçluk akreditasyonunu almıştır. Adler ve Gestalt ekollerinin yanında iş ortamında koçluğa odaklanan "Business Coaching Essentials" ve lider koçluğuna odaklanan "The Leadership Coach's Advantage" programlarını tamamlayarak WABC tarafından da akredite olmuştur. Ayrıca Adler International Learning Koçluk Okulu'nun ileri düzey koçluk eğitim programı olan Practicum Sertifikasyon sürecinden mezun olarak -yapılan ulusal ve uluslararası sınav ve değerlendirmelerin ardından- Uluslararası Koçluk Federasyonu (ICF) tarafından önce ACC (Associate Certified Coach) ardından da PCC (Professional Certified Coach) unvanını almıştır.

Devam eden süreçte ICF onaylı, ACTP kapsamında "İlişki Koçluğu" ve "Takım Koçluğu" eğitimlerini bunların yanında da 2016 yılında Thomas Gordon (PET) Etkili Anne-Baba Eğiticinin Eğitimi ve 2018 yılında da Pozitif Psikoterapi temel danışmanlık programlarını tamamlamıştır.

2013 yılında kurumsal iş hayatından ayrılan Engin Yıldırım, halen kurucusu olduğu Bir Dokuz Eğitim Koçluk ve Danışmanlık bünyesinde çeşitli ulusal ve uluslararası şirketlere iletişim, liderlik, yönetsel fonksiyonlar ve yetkinlikler başta olmak üzere çeşitli konu ve başlıklarda eğitimler vermektedir. Ayrıca iş dünyasındaki yöneticilere lider koçluğu ve diğer koçlara da mentor koçluk yapmaktadır.

Engin Yıldırım evli ve iki çocuk babasıdır.

İNTİHAL RAPORU

Engin Yıldırım

ORIGINALITY REPORT

12%	12%	5%	%
SIMILARITY INDEX	INTERNET SOURCES	PUBLICATIONS	STUDENT PAPERS

PRIMARY SOURCES

1	www.nebisumer.com Internet Source	4%
2	docs.neu.edu.tr Internet Source	2%
3	dergipark.ulakbim.gov.tr Internet Source	1%
4	akademik.maltepe.edu.tr Internet Source	1%
5	burkonturizm.com Internet Source	1%
6	earsiv.arel.edu.tr Internet Source	1%
7	acikerisim.pau.edu.tr:8080 Internet Source	<1%
8	ÖZMADEN, Murat. "Futbol seyircilerine göre rakip seyirci davranışlarının seyirci saldırganlığına etkileri", TUBITAK, 2005. Publication	<1%

ETİK KURUL ONAYI

BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU

11.12.2019

Sayın Engin Yıldırım

Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'na yapmış olduğunuz YDÜ/SB/2019/589 proje numaralı ve **“Futbol Seyircilerinin Fanatik, Taraftar ve Futbolsever Olmalarına Göre Bağlanma Biçimleri ve Kişilik Özelliklerinin İncelenmesi”** başlıklı proje önerisi kurulumuzca değerlendirilmiş olup, etik olarak uygun bulunmuştur. Bu yazı ile birlikte, başvuru formunuzda belirttiğiniz bilgilerin dışına çıkmamak suretiyle araştırmaya başlayabilirsiniz.

Doçent Doktor Direnç Kanol

Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu Raportörü

Not: Eğer bir kuruma resmi bir kabul yazısı sunmak istiyorsanız, Yakın Doğu Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'na bu yazı ile başvurup, kurulun başkanının imzasını taşıyan resmi bir yazı temin edebilirsiniz.